

s.4 FinSocin haasteista ja priorisoinnista

s.6 Campbell Collaboration – lupauksia sosiaalialalle

s.15 Colin Robsonin käytännönläheinen kirja suomeksi

FinSocnews

Arviointi- ja mittausyhteiskunta?

Uutiskirje
sosiaalihuollon
menetelmien
arvioinnista
1/2002

Arvioinnin ja mittaamisen yleistyminen on ilmaus hyvinvointivaltion merkittävästä muutoksesta.

Siinä missä vanhan hyvinvointivaltion kehittämisessä nojaututtiin poliittisiin ideologioihin, käytetään yhä usemmin argumenttina arvioinnin tuloksia. Siinä missä voitiin tyytyä byrokraattiseen seurantaan tarvitaan nyt intellektuaalisemmalta

näyttävää arviointia. Siinä missä voitiin luottaa asiantuntijoiden ratkaisuihin, koetaan nyt tarvetta valvoa heidän toimintaansa tai vaikuttaa siihen arvioinnin keinoin. Arviointi on keskeinen siirryttäessä hyvinvointipalvelujen poliittis-byrokrat-

tis-professionalistisesta hallinnasta kohti "uutta julkishallintaa", englanniksi New Public Managementia.

Arviointi on nousemassa myös kehittämistyön yhdeksi ydintoiminnaksi. Voiko enää isompaa kehittämishanketta perustella ilman edeltävää, rinnakkaista ja/tai jälkikäteistä arviointia? Olemme siirtyneet kehittämistyön uuteen aaltoon, "arviointipainotteiseen kehittämistyöhön".

Arviointi näyttää myös olevan keskeisessä asemassa hyvinvointivaltion professioiden ja tutkimuksen välistä suhdetta uudelleen muotoillessa. Jos tämä suhde perinteisen ajatuksen mukaan rakentui vapaan tieteellisen tutkimuksen ja siihen perustuvan opetuksen akateemisen mallin mukaan, nyt ei tähän malliin enää ilman arvioivaa aktiviteettia luoteta. Tarvitaan erityistä toimintaa, jolla tutkimus ja professioiden ammattikäytäntö saadaan parempaan vuorovaikutukseen. Eräs ajatus on "näyttöön perustuva käytäntö" – evidence based medicine, evidence based nursing, evidence based social work ja jopa evidence based policy. Eikä kyse ole vain tutkimusnäytön tuomisesta saataville vaan myös uusista mekanismeista, joilla ammattilaisten käytäntöjä arvioidaan.

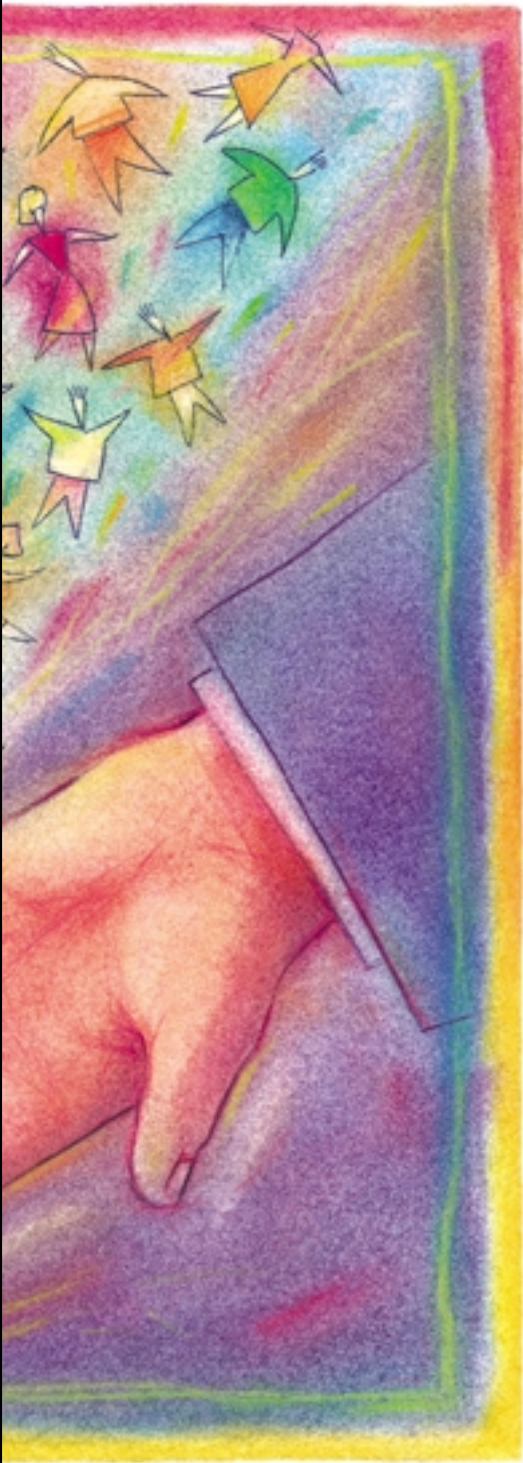
Kansainvälisesti on kehittymässä sekä professioiden ulkopuoliseen arviointiin että professioiden sisäiseen, niin kutsuttuun itsearviointiin perustuvia hallinnan, valvonnan ja edistämisen mekanismeja. Professioiden aseman kannalta kyse on arvioinnin kriittisimmistä valinnoista: onko arviointi profession oman eliitin hallitsemaa, vai hallitsevatko ulkopuoliset professioita uusien arviointi-instituutioiden kautta? Esimerkiksi: vastaako "Käypä hoito"-suosituksesta lääkärin Duodecim vai perustetaanko niitä varten Kliinisten standardien instituutti, jossa esimerkiksi taloustieteilijät, sosiologit, hoitotieteilijät ja juristit – ettei peräti potilasjärjestöt – olisivat yhtä relevantteja asiantuntijoita kuin professio itse. Entä miten määritetään sosiaalityön vaikuttavimpien menetelmien standardit – Sosiaali-

työntekijäin liiton ja sosiaalityön professorien hallitsemana vai sosiaali- ja terveysministeriön tulosohjaaman Stake-sin FinSOCissa?

Toki arviointi on myös tarjontavetoinen ilmiö. Arviointi on merkittävä tutkijoiden ja entisten konsulttien työllistämisen- ja itsensätyöllistämiskeino. Pitää vain saada potentiaaliset arviointipalve-

lujen ostajat vakuuttumaan arvioinnin tarpeellisuudesta ja hyödyllisyydestä. Arvioinnista voi muodostua merkittävä bisnes. Ei ehkä aivan nopeasti liiketoiminnan arvioinnin ja tilintarkastuksen kaltainen globaali klusteri Arthur Anderseneineen. Mutta huomattavaa pientä ja keskisuurta yritystoimintaa kuitenkin.

LEGITIMITEETTIÄ MITTAAMALLA

- Kuinkas kauan herrat luulee kopisturin keikkuvan näillä anksilla, sari Vanhala...
Lahtinen oli käämeissään ehkä enemmän kuin muut ja yritti halveksivati:
- Luulee.Ei ne mitään luule,ne tietävät .
Ne on laskeneet kalorit ,taiikka mitä

pekeleitä ne on, jota siinä syömisessä pitäisi olla. Menes valittaan nälkääsi niinlyöään semmonen rätinkiee-
s jossa toistetaan, etei sinulla voi olla nälkä..

Väinö Linna, Tuntematon sotilas

Tuntemattoman sotilaan Lahtinen kuvaa erään arvioinnin mahdollisen merkityksen. Arvioinnilla tuotetaan yksittäisiä kokemuksia ylivertaisempaa tietoa siitä miten asiat todella ovat. Vastaavasti asiakastytyväisyysmittarin antama 80 % tyytyväisyys antaa mahdollisuudet paikantaa jokainen vastaantuleva tyytymättömyyden ilmaus yksittäistapaukseksi yleisesti ottaen varsin hyvässä palvelussa.

Arviointi ja mittaaminen voivat lisätä hyvinvointivaltion legitimizeettiä myös osallistamalla työntekijät itsensä hallintaan. Tässä suhteessa toimivia ovat erityisesti itsearviointia ja itsemittaamista korostavat arviointistrategiat. Onhan toki itsemittaaminen syvälle käyvämpää ja itsearvioinnin kautta tulevat johtopäätökset kiistämättömämpiä kuin hierarkian huipulta tulevat normit tai käskyt.

Arviointi ja mittaaminen synnyttävät myös omaa todellisuuden kerrostuneisuuttaan. Jokainen itseään kunnioitava mittaaja kyllä muistuttaa, että karkeat mittarit eivät koskaan voi tavoittaa koko totuutta, vaan ainostaan mitattavan osan siitä. Samalla kuitenkin se mitä voi mitata tai arvioida on toisenlaista todellisuutta kuin se, mistä ei saa mitaus- tai arviointituloksia.

Jos arvioijat ovat etäällä arvioitavista ja arvioinnin tilaajista, he muodostavat myös oman arvioijien yhteisön arvoineen ja arviointikriteereineen. Arvioijat voivat olla myös lähellä arvioitavia asiantuntijoita ja etäällä arvion tilaavista poliittisista päätöksentekijöistä. Tällöin näemme arvioijien ja arvioitavien yhteisen arvoyhteisön muodostumisen. Muodostuu entistä tiiviimpi asiantuntijakulttuuri, jota poliittisen päätöksentekijän on yhä vaikeampi läpäistä. Jos taas arvioijat ja arvion tilaajat ovat lähellä toisiaan ja etäällä arvioinnin kohteista,

voi ruohonjuuritason asiantuntijoiden olla entistä vaikeampaa selvittää tiiviin taloudellisuuskulttuurin paineissa.

MISTÄ LÖYTYY ”KOLMAS TIE”?

Arviointia tarvitaan tyypillisesti silloin, kun päätöksentekijä – päämies – ei luota päätöksen toimeenpanosta vastaavan – agentin – toimivan sitoumuksensa mukaisesti. Arviointi voi lisätä tätä luottamusta, jos se osoittaa agentin toimivan lupauksensa mukaisesti tai jos se rakentaa päämiestä ja agenttia yhdistävää arviointiyhteisöä. Se voi kuitenkin vaikuttaa täysin päinvastaisesti, mikäli arvioinnin käynnistäminen on signaali epäluottamuksesta ja jos arviointi etäännyttää päämiestä ja agenttia toisistaan.

Arviointi näyttää monessa suhteessa toiminnalta, jossa jälleen kerran syntyy tarve ”kolmannen tien” löytämiseen. Sosiaalityössä sitä etsitään perinteisesti kontrollin ja auttamisen vastakkaisuuden ylittämiseksi. Poliitikassa sitä haettiin aiemmin kapitalismin ja sosialismin välistä ja myöhemmin sosialidemokratian ja uusliberalismin vaihtoehtojen ylittämiseksi. Arvioinnin ja mittaamisen haastamassa hyvinvointivaltiossa sitä voidaan tarvita ”näyttöön perustuvan” ja ”mielipiteisiin perustuvan” sijaan kolmanneksi vaihtoehdoksi, ylhäältä ohjatun ja alhaalta ohjatun arvioinnin dualismin voittamiseksi, mitattavan ja mitaamattoman välin täyttämiseksi, professionaalisen itsearvioinnin ja taloushallintovaltaisen ulkoisen arvioinnin ylittämiseksi...

Ei arvioinnissa ja mittaamisessa mitään pahaa ole sinänsä. Se kolmas tie on vain niin vaikea löytää.

JUHANI LEHTO

sosiaali- ja terveyspolitiikan professori
Tampereen yliopisto

FinSocin haasteita ja työn paikannuksia

Sosiaalipalvelujen toimintaympäristöön vaikuttavat tällä hetkellä taloudellisen näkökulman korostuminen ja pyrkimys kustannusten säästämiseen. Sosiaalitoimen resurssien niukkuus on usein esillä samalla kun paikallisia palvelujärjestelmiä tarkastellaan usein varsin kapeasti vain kustannusnäkökulmasta.

Monenlaiset odotukset haastavat FinSocin työn. Arvioinnin juurtumista arkeen heikentää sosiaalityön mureneminen, sosiaalityöntekijöiden määrän väheneminen, suuri vaihtuvuus ja riittämättömyys. Saumattomuus ja asiakaslähtöisyys ovat hyväksytyjä tavoitteita. Niiden toteutuminen ja arviointi edellyttävät soveltuvia työkaluja. Ilahduttavasti kehittäjien ja edelläkävijöiden kiinnostuksen kasvu arkisiin helpokäyttöisiin arviointivälineisiin on kasvanut, mikä on näkynyt runsaana osallistumisena arviointitutkimuksen päiville ja erilaisena konsultaatio-, koulutus- ja FinSocin julkaisujen kysyntänä.

FinSocin toiminta-ajatuksen mukaan edistämme sosiaalipalvelujen arviointia, arviointitiedon käyttämistä palveluiden tuottamisessa sekä arviointiosaimista sosiaalialan ammattilaisten joka päiväisessä työssä.

Tuotamme, jalostamme ja välittämme tietoa sosiaalipalvelujen arvioinneista ja niissä käytettävistä menetelmistä toimimalla yhteistyössä koti- ja ulkomaisten kumppaneiden kanssa.

Olemme asettaneet muutaman vuoden perspektiiviksi, että arviointitieto koetaan sosiaalipalvelujen kehitystä hyödyttäväksi, mikä näkyy siten, että arviointitietoisuus sosiaalipalvelujen tuottamisessa on lisääntynyt. Näin

arviointi on lisääntynyt, samoin arviointitutkimus. Arviointitutkimusta myös hyödynnetään sosiaalipalveluissa ja sen mahdollisuuksia ja rajoja sosiaalipalveluissa ymmärretään.

KOLME KESKEISTÄ TOIMINTALINJAA

FinSocin toiminta-ajatus näkyy kolmessa painoalueessa:

1. Evaluaatiomenetelmien kehittäminen,
2. Evaluaatiotutkimusten tekeminen ja
3. Vuorovaikutteinen viestintä

Käytännön toiminnassa painopisteet integroituvat keskenään. Samassa hankkeessa voidaan tehdä evaluaatiotutkimusta, kehittää menetelmiä ja toimia vuorovaikutteiseksi. Erityisesti evaluaation mallien, menetelmien ja työkalujen kehittäminen tehdään tutkimushankkeissa.

FinSocissa on toteutettu empiiristä evaluaatiotutkimusta, kehittämishankkeita ja asiantuntijatehtäviä esimerkiksi ikääntyneiden palveluiden, kuntouttavan työtoiminnan ja kuntoutuksen, lähiötutkimuksen sekä tietoyhteiskunnan alueella. Arviointitutkimusta tehdään myös Stakesin muissa ryhmissä, joiden kanssa toimitaan yhteistyössä. Kuluvaan vuonna empiiriset evaluaatiotutkimuksemme liittyvät aktiiviseen sosiaalipolitiikkaan ja kuntouttavaan työtoimintaan sekä valtakunnallisen Lähiöuudistus 2000 -ohjelman ja paikallisten lähiöhankeiden arviointiin sekä yksittäisen kunnan sosiaalityön ja pitkäaikaissairaiden lasten palvelujen arviointiin.

Empiiristen evaluaatiotutkimusten tekeminen palvelee ydintehtäväämme. Arviointimenetelmien kannalta käytän-

nön tutkimushankkeissa voidaan testata erilaisia metodisia ratkaisuja. Yhtä tärkeää on ollut kontekstiin soveltuvien tutkimusasetelmien luominen ja metodien generoiminen luotaessa relevantteja ja tutkimusekonomisesti järkeviä tutkimusasetelmia.

Vuorovaikutteinen viestintä on väline nostaa esille kehiteltäviä hankkeita, kehittelyn tarpeita ja lisätä pienimuotoisten kentän tutkimus- ja kehittämishankkeiden kirjoa. Arviointitutkimuksen päivät on vakiintunut yhteistyöfoorum. Päivillä käsitellään ajankohtaisia eri toimijoiden evaluaatiohankkeita, jotka sisällöltään koskevat olennaisia sosiaalipalvelujen arviointikysymyksiä ja joiden menetelmävalinnat ja sovellutukset ovat kiinnostavia ja mahdollisuuksia tarjoavia. Päivien avulla luodaan käytäntöön ja myös käytännön evaluaatioita koskevaan tutkimukseen monipuolista kontaktipintaa, jota FinSoc tarvitsee ja hyödyntää omissa valinnoissaan ja työsuunnitelmissaan.

FinSoc on tuonut julkisuus- ja julkaisufoorumeja erilaisille pienimuotoisillekin evaluaatiomenetelmien kehittämiseksi julkaisukanavien FinSocNews, Työpapereita- ja Arviointiraportteja-sarjan avulla.

Näissä on parina kuluneena vuotena esitelty mm. sosiaalityön laadun parantamista tietotekniikan avulla, sosiaalisen kuntoutuksen mekanismeja realistisen arvioinnin avulla sekä sosiaalityön itsearviointia ja hiljaista tietoa, kustannusvaikuttavuuden arviointia ja hoiva-yrityksyyden olemusta.

STM:n ja Stakesin tulossopimuksen mukaisesti tehtäviin kuuluu kuluvaan vuonna Ikääntyvien hoito- ja palvelusuunnitelma -oppaan asiantuntijavalmistelu yhteistyössä Suomen kuntali-

ton kanssa. Sosiaalihuollon asiakaslain toimeenpanon arviointiin liittyvä sosiaaliasiamiestoiminnan arviointi on myös kuluvaan vuoteen töitä.

Kansallinen ja kansainvälinen evaluatioyksiköiden yhteistyö on oppivan kehittämisen keskeinen väline. Tässä ovat merkittäviä kansainvälinen Inter-Centre Network of Evaluation Units for Social Work and Social Services sekä Campbell Collaboration -verkostoyhteistyö.

MIHIN RESURSSIT RIITTÄVÄT?

FinSocin resurssien rajallisuus vaikuttaa toiminnan painopisteiden asettamiseen ja toteutumiseen. Useissa hankkeissa teemme yhteistyötä niin kotimaisten kuin ulkomaisten asiantuntijoiden kanssa. Tämä on tapa lisätä voimavaroja. Toisin kuin FinSocin ulkoisten arviointien raporteissa esitettiin, ryhmän resurssit eivät ole lisääntyneet. Sosiaalipalvelujen arvioinnin liikkeellelähtöä ja tilannetta kentällä arvioitaessa ryhmän pienuus korostuu.

MIHIN RESURSSIT SUUNNATAAN?

FinSociin kohdistuu moninkertaisesti odotuksia voimavaroihin nähden. Odotuksia on

sekä kustannuksia säästäviin paikallisiin selvitystehtäviin, kouluttamiseen, erilaisten hankkeiden alulle saattamiseen ja konsultointiin. Yleinen projektiarviointi ja sosiaalipoliittisten reformien arviointi esitetään tehtävänä usein myös FinSocille. Kaksi ulkoista evaluatiota on tehty FinSocin toiminnasta. Molemmat ovat korostaneet FinSocin tehtäväksi sosiaalipalvelujen menetelmien arvioinnin ja kumpikin korostaa resurssien lisäämistä tähän tehtävään vastaamiseksi.

FinSocin suunnasta tärkeä kysymys on: Miten vastata erilaiseen kysyntään ja samalla luoda pitkäjänteisesti sosiaalipalvelujen evaluatiota lisääntymistä tukevaa toimintaa? Millaiseen kenttään kehitettävät evaluatiot mallit ja välineet tulevat? Ja miten painotamme yhteiskunnallisesti relevanttia evaluatiotutkimusta, josta syntyy

sosiaalista pääomaa? Millaiset metodit tukevat kentän evaluatio-osaamisen kehittymistä?

TULEVISTA SUUNNISTA

FinSoc -ryhmän vahvuuksia ovat mm. tunnustettu asema sosiaalipalvelujen evaluatiolla, suunnitelmallinen työskentely hyväksytyin strategian pohjalta, monipuolinen osaaminen, empiirisen tutkimuksen käytäntöyhteys, tutkimuksen ja kehittämistoiminnan vuorovaikutus, hyvät kuntasuhteet, konsultaatio-osaaminen ja kokemus, tunnetut julkaisukanavat ja tunnettuisuus sosiaalialalla sekä monipuolinen kotimainen ja kansainvälinen yhteistyöverkosto.

Kehittämistä toki löytyy myös. Rajallisilla voimavaroilla on kyettävä fokusoidaan yhteiskunnallisesti relevanttien evaluatiot mallien ja menetelmien kehittämiseen sosiaalialalle, monipuolisempien vuorovaikutuskanavien luomiseen alan toimijoiden kanssa, laadukkaan julkaisu- ja tiedotustöiden kehittäminen ja säilyttäminen, erilaisten yhteistyökumppaneiden kanssa tehdyn yhteistyön parempi hyödyntäminen mm. julkaisujen, konsultaation ja koulutuksen keinoin. Työtä oli kyettävä rajaamaan resurssien mukaan ja työkuormitus olisi tärkeää pitää kohtuullisempina.

Jotta arviointia voidaan tehdä monipuolisesti, se edellyttää budjettirahoitusta toiminnan rahoituksen pääkanavana. Yhtä tärkeää on evaluatiot riippumattomuuden, laadun ja poliittikarelevanssin säilyttäminen. Voimme osallistua vain merkittäviin valtakunnallisiin sosiaalipalvelujen evaluatiot edistämisen hankkeisiin. Painopisteemme ovat empiirinen evaluatiotutkimuksen ja kehittämishankkeiden avulla mallien ja menetelmien kehittämisen sekä uusien teoreettisten avauksien tarjoaminen. Tätä on jo aloitettujkin, esim. responsiivinen evaluatio, itsearviointi, metaevaluatio. Sosiaalipalveluihin soveltuvat evaluatiomenetelmät ja mallit voivat edellyttää testaamista, soveltamista ja kokemusten analyysiiä

sekä hyvien toimintatapojen välittämistä eri toimijoiden käyttöön. Olemme myös kiinnostuneet erilaisten "ei-institutionalisoitujen kevyiden vuorovaikutuksen" kanavien kehittämisestä.

Tärkeää on jatkossakin sosiaalipalveluiden eri osapuolten kannalta mielekkään julkaisu- ja tiedotustoiminnan jatkaminen kolmen kanavan avulla (FinSocNews, Työpapereita, Arviointiraportteja).

YHTEISTYÖ EVALUAATION EDISTÄMISESSÄ

Yhteistyö on tärkeää eri osapuolten kanssa. Näitä ovat käytännön työntekijät, johto, tutkijat, päätöksetenkijät ja alalle syntyneet erilaiset uudet toimijat. Sosiaalialan osaamiskeskukset ovat jatkossa tärkeä yhteistyön osapuoli yliopistojen lisäksi.

Teemme jatkossakin yhteistyötä lääninhallitusten peruspalvelujen arvioinnissa, sosiaalialan osaamiskeskusten kanssa sekä yksittäisten kuntien ja palvelujen tuottajien kanssa valtakunnallisesti merkittävien evaluatiot mallien ja työkalujen kehittämisessä.

KANSAINVÄLINEN YHTEISTYÖ

Kansainvälinen yhteistyö näkyy mm. Evaluation for Practice-konferenssin (4.–6.7.2002 Tampereella) toteuttamisen yhteistyössä Tampereen yliopiston sosiaalipolitiikan laitoksen sekä Jyväskylän yliopiston ja monien muiden kansallisten ja kansainvälisten tahojen kanssa. Konferenssiin odotetaan noin 300 osallistujaa. Kiinnostava avaus on käynnistytävä EU:n yhdeksän maata käsittävissä PROCARE-hanke, jonka tarkoituksena on tuottaa malleja integroitujen vanhusten kotiin annettaviin sosiaali- ja terveystalviin vajaan kolmen vuoden aikana.

Evaluatioyksiköiden verkosto (Inter-Centre Network for Evaluation Units for Social Services) yhteistyö jatkuu. Järjestimme viime syksynä verkoston kokouksen Helsingissä. Kuluvaan vuoteen verkoston kokous ja seminaarijärjestäjä on Columbian yliopisto ja professori Ed Mullen joukkoinen New Yorkissa.

Campbell-Collaboration verkoston ja Pohjoismaisen Campbell-yksikön työhön osallistumme eri tavoin. FinSocia on pyydetty järjestämään Campbell -seminaari Helsingissä vuonna 2003. Campbell-yhtesistyöstä enemmän toisaalla tässä lehdessä.

Näkyisikö toimintamme vaikutukset viiden vuoden kuluttua mm. siten, että

- Sosiaalipalvelujen käytännön evaluatio on lisääntynyt
- Evaluaatiotietoisuus näkyy arvioivan näkökulman lisääntymistä arjen työssä,
- Vuorovaikutteiset dialogiset kanavat ovat monipuolistuneet,
- Kansainvälinen yhteistyö on tuottanut mitattavaa lisäosaamista sosiaalialalle,
- Itsearviointien mallien ja metodien käyttö on lisääntynyt,
- Saumatomuuden ja asiakaslähtöisyyden arvioinnin menetelmiä on kentän käytössä.
- FinSocin julkaisut ja www-sivut tunnetaan sosiaalipalvelujen evaluatiotiedon keskeisenä kanavana.
- Sosiaalinen luototus on levinnyt kuntiin.

Elintärkeää on mielekkäiden yhteistyömuotojen syntyminen alan tutkijoiden, kehittäjien ja käytännön kentän sekä eri tason vaikuttajien kanssa. Tässä vuoropuhelussa voimme paikantaa tarpeita, suunnata voimavaroja ja tuottaa käytäntörelevanttia työtä ja toivoa saavamme aikaan palvelujen käyttäjien ja kansalaisten kannalta mielekkäitä tuloksia ja vaikutuksia.

RIITTA HAVERINEN

Campbell Collaboration – Lupauksia sosiaalialalle?

Campbell Collaboration kokous pidettiin Helsingissä Stakesissa tammikuussa 2001. Silloin teema tuntui vieraalta ja uudelta. Verkoston toiminta kehittyi kuitenkin varsin nopeasti. Tästä saatiin näyttö Campbell Collaborationin toisessa kollokviossa Philadelfiassa maineikkaassa Pennsylvanian yliopistossa, jonne oli kokoontunut pari sataa kiinnostunutta helmikuussa 2002. Tilaisuus oli tiivis kaksipäiväinen kokonaisuus, jossa sekä tiedotettiin uusista avauksista että luotiin katsaus tapahtuneeseen kehitykseen.

Kansainvälisen Campbell Collaboration verkoston (<http://www.campbell.org>) tavoitteena on tuottaa systemaattisten kirjallisuuskatsausten ja meta-analyyseiden avulla parasta käytettävissä olevaa tietoa käytännön toimenpiteiden tueksi sosiaalialalle, koulutukseen ja rikollisuuden ehkäisyyn. Kansainvälisesti sosiaaliala määrittyy laajana. Tällä hetkellä mukana on lastensuojelu, asuminen ja kuljetukset, sosiaalityö ja aktiivinen sosiaalipolitiikka. Alaryhmiä muodostetaan lisää, kun mukaan tulee lisää kiinnostuneita. Työ perustuu yksittäisten ihmisten omaan kiinnostukseen tulla mukaan ja tuottaa systemaattisia kirjallisuuskatsauksia.

Campbell -yhteistyöverkosto edistää interventiotutkimusten systemaattisia kirjallisuuskatsauksia ja meta-analyyseiden tekemistä sekä näiden saatavuutta. Verkostossa mukana olevat tuottavat, ylläpitävät ja tuovat saataville hyväksytyjen suunnitelmien mukaisia systemaattisia kirjallisuuskatsauksia ja

meta-analyysejä, joilla tehdään näkyväksi interventioiden vaikutuksia sosiaalialalla, koulutuksessa ja kriminaalihuollossa. Kirjallisuuskatsausten ja meta-analyyseiden tavoitteena on myös paljastaa tutkimuksen aukkoja. Campbell-yhteydessä systemaattinen kirjallisuuskatsaus tarkoittaa tietyn kriteerein tehtyä tutkimuksen systemaattista erittelyä. Meta-analyysi puolestaan tarkoittaa tilastollisten metodien käyttöön perustuvaa analyysia tavoitteena löytää interventioiden vaikutukset ja sivuvaikutukset.

Sosiaalialan kannalta tärkeä keskustelu on tällä hetkellä randomisoitujen koeasetelmien vaatimusten lieventämisessä ja kvalitatiivisten tutkimusmenetelmien mukaisten kirjallisuuskatsausten tekemisen ”sallimisessa.” Campbell-verkostossa tehdään kirjallisuuskatsauksia myös kvasikoeasetelmista. Ei-randomisoitujen kirjallisuuskatsausten mukaan ottaminen nostaa kysymyksen löydösten laadun varmistamisesta. Uusi Campbell-työryhmä Prosessi- ja toimeenpanoryhmä on muodostettu pohdimaan näitä kysymyksiä. Ilmassa on selvästi laadullisen näkökulman vahvistaminen. Campbell Collaborationin toisessa kollokviossa Philadelfiassa helmikuussa 2002 esiteltiin kvantitatiivisia ja kvalitatiivisia metodeja luovasti käyttänyt kirjallisuuskatsaus, jossa kvalitatiivinen analyysi paransi kokonaisuuden laatua.

Systemaattiset kirjallisuuskatsaukset edellyttävät valittujen kriteereiden mukaisten tutkimusten etsimistä, niiden synteesiä ja tulkintaa. Olennaista on myös jo tehtyjen kirjallisuuskatsausten päivittäminen. Erityisenä tavoitteena on, että kirjallisuuskatsaukset olisivat helposti sekä päätöksentekijöiden että

käytännön toiminnasta vastaavien saatavilla.

Campbell Collaboration on itsenäinen ei-voittoa tuottava yhtiö. Kolmen sateenvarjoryhmän (sosiaaliala, kasvat- tus, kriminaalihoito) lisäksi on perus- tettu metodiryhmät käsittelemään näyttökysymyksiä sekä antamaan tek- nistä asiantuntemusta systemaattisia kirjallisuuskatsauksia tekeville ryhmille. Muita ryhmiä ovat Prosessi- ja toimeen- panoryhmä sekä tiedotus- ja tiedonvä- littämisyhmä, joka varmistaa sen, että tuotettu tieto saadaan helposti käyt- töön otettavaksi. Tätä varten on kehit- teillä C2-SPECTR (Social, Psychological, Educational and Criminal Trials Regis- ter). Siinä on yli 10 000 sosiaalisten interventioiden randomisoitujen ja kva- sirandomisoitujen kokeiden viitettä.

Campbell Collaboration ("C2") on muodostettu terveydenhuollon Coch- rane Collaborationin (www.cochrane.org) mallin mukaisesti. Campbell Colla- borationia (www.campbell.gse.upenn.edu) johtaa johtoryhmä, jonka puheen- johtaja on Robert Boruch Pennsylvan- ian yliopistosta.

Campbell Collaboration verkosto aikoo saada aikaan aluekeskuksia. Poh- joismainen keskus on perustettu Köö- penhaminaan ja toiminnan on tarkoitus käynnistyä kuluvana vuonna. Alukes- kukset muodostavat infrastruktuurin katsausten tekemiseen ja niiden levittä- miseen. Niiden tehtävänä on myös jär- jestää koulutusta katsausten tekemisestä, kirjallisuudesta, tutkimusten etsimi- sen työtavoista sekä tutkimusten analy- soinnista.

Campbell ja Cochrane verkostot perustuvat yhdeksään johtavaan peri- aatteeseen. Ne ovat

- yhteistyö
- yksityisten ihmisten innostuksen varaan rakentaminen
- päällekkäisen työn välttäminen
- puolueellisuuden välttäminen
- päivittäminen
- relevanssin varmistaminen
- helpon tiedon saatavuuden varmis- taminen (Cochrane ja Campbell www-kirjastot)

- jatkuva laadun parantaminen ja
- jatkuvuus

Cochrane Collaborationissa on mukana jo yli 5000 tutkijaa. Se on tuot- tanut yli 1000 systemaattista kirjal- lisuuskatsausta. Viitteitä on jo 200 000. Koska Cochranen kirjallisuuskatsaukset voivat sivuta myös Campbellin alaa, on syytä käydä lävitse myös Cochrane- kir- jasto, jos haluaa selvittää, onko oman tutkimuksen tai hankkeen alueelta teh- ty systemaattisia kirjallisuuskatsauksia.

MITEN MUKAAN?

Sosiaalialan Campbell Collaboration- työhön voi tulla mukaan monella taval- la. Tärkeintä on tuottaa systemaattisia kirjallisuuskatsauksia. Siksi juuri näitä ihmisiä kaivataan. Työ käynnistyy esi- tyksen tekemisellä (a protocol of a review), tekijäkumppaneiden ja resurs- sien etsinnällä ja yhteistyöllä Campbel- lin tätä työtä tukevien alaryhmien kans- sa. Vapaaehtoisia tarvitaan myös C2 SPECTR-tietokannan päivittämiseen, jolloin etsitään tähän tietokantaan kuu- luvia tutkimuksia. Myös toimittajatyö- voimaa tarvitaan, samoin metodiryh- miin osallistujia ja systemaattisten kir- jallisuuskatsausten käyttäjiä ja tietenkin rahoittajia.

Kolmas vuosittainen Campbell Col- laboration Colloquim järjestetään Tuk- holmassa 27.-28.2.2003. Teemana on "Developing Systemetic Reviews Across Countries." Vastuullinen järjestäjä on Ruotsin sosiaalihalituksessa toimiva CUS, sosiaalipalvelujen evaluaatioyksik- kö, joka odottaa paljon Campbell- yhteistyöltä. Myös muita pohjoismaisia voimia tarvitaan järjestelyihin. Ruotsista osallistui toiseen collokvioon puolen tusinaa ihmistä, mm.sosiaalihalituksen pääjohtaja. Olin ainoa suomalainen osallistuja.

ENNEN TUKHOLMAA TAMPEREELLE!

Tampereen Evaluation for Practice-kon- ferenssissa 4.-6.7.2002 evaluaatiota käsitellään sekä metodien että sisältö- jen näkökulmista. Yksi sessio järjeste- tään myös aiheesta Campbell Collabo- ration. Abstrakteista päätellen luvassa

on monipuolinen evaluaation teoret- tisten, metodisten ja sosiaalipalvelujen sisältöalueiden katsaus. Hintakin on kohtuullinen. Posteriesityksiä voi Tam- pereen konferenssiin tehdä aina 30.4.2002 saakka. Ne lähetetään osoit- teeseen eval2002@congcreator.com.

RIITTA HAVERINEN

Sosiaalialan Campbell-yhteystietoja:

Social Welfare Review Group and Cochrane Colla- boration Developmental Psychological and Learning Problems Group: Bristolin yliopiston professori Geraldine Macdonald (Geraldine.Macdonald@bristol.ac.uk).

Social Welfare Review Group and Ethnicity: Haluk Soydan, Ruotsin sosiaalihalitus (Haluk.Soydan@sos.se).

Social Welfare Review Group on Transportation and Housing: Glasgown yliopisto Mark Pet- ticrew (mark@msoc.mcr.gla.ac.uk).

Child Welfare: John Schuerman, Chigagon yliopis- to (j-schuerman@uchigago.edu).

Terveisiä Canberrasta:

Australasian Evaluation Society –konferenssi

KONFERENSSIN LUONNE

Maailmassa on neljä suurta evaluaatioalan järjestöä: Kanadassa, USA:ssa, Euroopassa ja Australiassa. Lisäksi on tietenkin suuria kansallisia yhdistyksiä, kuten Britanniassa UKES. Eurooppalaisia yhdistyksiä lukuun ottamatta kukin organisaatio järjestää vuosittaisen konferenssin, jotka ovat alan keskeisiä keskustelun ja kumuloitumisen areenoita niin koulutuksellisesti, sosiaalisesti kuin akateemisesti. Voidaan myös sanoa, että konferenssit heijastelevat kyseisen järjestön ja maan tai alueen arvioinnin orientaatiota ja perinnettä. Sävy- ja tyylieroja ei useinkaan pysty havaitsemaan konferenssiesitteistä vaan vasta osallistuvan havainnoinnin kautta paikan päällä.

Australian Evaluation Society edustaa Australian lisäksi myös koko Aasiaa, mutta itse tapahtuma oli hyvin Australia-keskeinen. Myöskään muuten niin paljon tilaa saanut kysymys aboriginaaleista, ei tuonut heitä konferenssiin. Voidaankin kysyä, miten aidosti asiakas- tai kumppanuusajattelu näkyy tämän tyyppisillä kokemusten vaihdon areenoilla, sillä konferenssi oli lähinnä valkoisten aussievaluaattoreiden keskustelufoorumi. Kyselyideni mukaan muiden kuin Uuden-Seelannin osallistuminen on ollut hyvin niukkaa, joskin tänä vuonna

Kiinasta oli kuusi henkilöä ja useita presentaatioita. Sieltä oli vahvasti edustettuna teknologian arvioinnin yksikkö.

Konferenssin teema oli ”consolidate, innovate, expand”. Consolidate viittasi evaluaation käytäntöjen ymmärtämiseen ja tunnistamiseen, Innovate-temalla tavoiteltiin luovia ja ennakkoluottomia käytäntöjä ja Expand puolestaan tarkasteli ennen kaikkea tulevaisuus-ulottuvuutta. Australialaisen konferenssin ns. tavamerkki on sen käytännönläheisyys. Esitykset palvelivat ennen kaikkea henkilöä, joka tekee ”kädet savessa” arviointeja. Tämä näkyi mm. siinä, että keskustelu toteutettujen arviointien taustalla olevista evaluaatio-teorioista oli melko vähäistä, kuten myös pohdiskelu laajemmin evaluaation perusteluista, oikeutuksesta tai policy-ulottuvuuksista.

Seuraava 2002 konferenssi järjestetään niin ikään Australiassa, Wollongongissa 29.10.–1.11. Tapahtumaa voi lämpimästi suositella oppimis- ja näköalapaikaksi evaluaation moninaiseen maailmaan. Ainut käytännön ongelma on, että matkakustannukset ovat halvimmillaankin varsin suuret: omalla kohdallani matkan toteutumisen mahdollisti Työsuojelurahaston matkastipendi.

”

THE MOST SIGNIFICANT CHANGE”

Dr. Jessica Dartin vetämä työpaja tarjosi mahdollisuuden tutustua alun perin Rick Daviesin kehittämään laadulliseen seurantamenetelmään: ”The most significant change approach, MSC”. Sen kehittäminen on lähtöisin kehitysyhteistyöhankkeesta Bangladeshista, mutta nytemmin menetelmä on laajalle levinnyt ja sovellukset yleistyneet hyvinkin erilaisiin konteksteihin mm. Australiassa suuri maidontuottajien työtä koskeva kehityshanke.

Menetelmän perusidea on saada osallistajat kertomaan ja usein kirjoittamaan tarina, joka kertoo heidän kohdallaan hankkeesta aiheutuneesta tai siihen liittyvästä merkittävästä muutoksesta. Evaluaatioteoreettisesti taustalla on konstruktivismi, narratiiviset lähestymistavat sekä laadullinen ja osallistuva evaluatioperinne. Muutosta kuvaavien tarinoiden hyödyntäminen evaluaatioaineistona on ollut varsin onnistunutta: niiden avulla on voitu kuvata pulmallisiakin asioita ja päästä kiinni moniulotteisiin tilanteisiin. Tarinoiden positiivista voimaa vahvistaa se, että ihmiset ovat kertojia luonnostaan ja tarinat muistetaan hyvin.

Menetelmässä osallistujia pyydetään havainnoimaan elämänsä tapahtumia ja kertomaan niistä tietyin väli-

ajoin koko hankkeen ajan. Aikaperiodi voi vaihdella hyvinkin paljon, mutta oppimisvaikutuksen aikaansaamiseksi frekvenssin täytyisi olla suhteellisen tiheä. Olennaista on tarinoiden systemaattinen kollektiivinen tulkintaprosessi. Esimerkkihankkeessa alueelliset ja valtakunnalliset projektiryhmät lukivat ja antoivat palautetta tarinoista kirjoittajille. Kysymyksessä oli oikeastaan jury, joka valitsi kulloinkin parhaimmin hankkeen tuloksia kuvanneen tarinan: etsittiin siis kaikkein merkittävintä muutosta, jonka projekti oli aiheuttanut. Menetelmän osallistava vaikutus ulottuu niin tarinoiden kertoihin kuin niiden tulkitsijoihin ja ns. esimerkkitarinoiden valitsijoihin. Tarinoiden kautta ihmisten aidot kokemukset tulivat jaetuiksi ja rakennusaineiksi yhteiselle ymmärrykselle. Dartin mukaan suurin hyöty saattoi koitua virkamiehille ja projekti-ihmisille, joille ”kohdeihmisten” kertomukset avasivat hankkeen ”todellisen” maailman.

Menetelmällä on puutteensa ja vahvuutensa, mutta mitä tarkemmin sen olemusta tarkastelee, sitä kiinnostavammaksi se tulee. Työpajassa demonstroimamme erilaisten tarinoiden tulkinta- ja arviointiprosessi paljasti, miten haasteellista, mutta toisaalta erittäin antoisaa yhteisen näkemyksen rakentaminen kriteereistä tai merkityksistä on. MSC tarjoaa väliseen tuottaa arviointitietoa tietynlaisesta näkökulmasta. Se sopii hyvin yhtenä elementtinä kokonaisvaltaiseen evaluaatioasetelmaan, joka yhdistää kvalitatiivisia ja kvantitatiivisia menetelmiä sekä rikastaa perinteisen tulos- ja vaikuttavuusevaluaation antamaa kuvaa.

RIITTA SEPPÄNEN-JÄRVELÄ

Kehittämispäällikkö, VTT

PÄÄKIRJOITUS:

FinSocin horisontti

Kiinnostus sosiaalipalvelujen arviointeja kohtaan on laajentunut. Arviointiraportteja ja muita julkaisuja ilmestyy. Näilläkin sivuilla esitellään joukko arviointitutkimusraportteja ja muita uusia merkittäviä julkaisuja, joihin arviointia tekevien ja sitä suunnittelevien on hyödyllistä perehtyä. Lehdesämme esitellään julkaisut kuntoutuksen arvioinnista, projektiarvioinnista ja yleiseksi oppaaksi arviointiin tarkoitettu Colin Robsonin kirjan suomennos. Jo nyt näyttää siltä, että Colin Robsonin kirjan suomentaminen on ollut tärkeä evaluaatioteko. Me tarvitsemme myös suomenkielistä evaluaatiokirjallisuutta päästäksemme eteenpäin.

Arvioinnin lisääntyessä myös sosiaalipalvelujen alueella on tärkeää pohtia, mistä kaikesta tässä arvioinnin aallossa on oikein kyse. Tämänkertaisessa lehtemme alkupuheenvuorossa professori Juhani Lehto kysyykin Mikä arviointiyhteiskunta? Kriittisyys ja analyttisyys sekä ymmärryksen syventäminen ovat välttämättömiä innostuksen rinnalla.

Arviointitutkimuksen alueelle on tulossa lisää toimijoita kun sosiaalialan osaamiskeskusten toiminta todella pääsee käyntiin. Tässä kiinnostavassa kokonaisuudessa FinSoc valtakunnallisena toimijana pyrkii aktiiviseen yhteistyöhön eri osapuolten kanssa. Tässä numerossa Riitta Haverinen esittelee FinSocin toiminnan tavoitteita ja linjauksia. Toimintaamme koskevat palautteet, toiveet ja ehdotukset ovat tervetulleita. Riitta on osallistunut alusta alkaen Stakesin sosiaalipalvelujen evaluaatiotoiminnan suunnitteluun ja käynnistämiseen ja toimii nyt FinSoc-ryhmän päällikkönä Mikko Mäntysaaren siirryttyä Jyväskylän yliopistoon sosiaalityön professoriksi.

Kansainvälinen yhteistyö on meille Suomessa välttämätöntä, kun pyrimme kehittämään omaa toimintaamme. Tässä numerossa kuvataan joitakin yhteistyön muotoja, joissa olemme mukana. Riitta Seppänen – Järvelä tuo terveiset Camberrassa pidetystä kansainvälisestä konferenssista nostaen esille tuon alueen erityispiirteitä. Riitta Haverinen kuvaa kansainvälisen Campbell-yhteistyöverkoston tämän hetkisiä vaiheita ja suunnitelmia.

Ensi kesänä meillä kaikilla on loistavat mahdollisuudet perehtyä sosiaalipalvelujen arviointiin kansainvälisellä tasolla. Voimme tehdä sen vielä edullisesti; kotimaassa. Odotamme runsasta suomalaisjoukkoa heinäkuun 4.–6. päivinä Tampereella pidettävään konferenssiin Evaluation for practice. Siellä on esiteltävänä ja keskusteltavana 130 tutkimusraporttia. Kun konferenssin ydin on käytäntöä palvelevassa evaluaatiossa, sekä arvioinnin tekijät, arviointitutkijat ja sosiaalipalvelujen kehittäjät ja ammattilaiset voivat löytää virikkeitä ja tärkeitä kontakteja omaan työhönsä. Tätä tilaisuutta ei voi jättää käyttämättä, jos todella haluaa kuulla, missä USA:ssa, Britanniassa, Ruotsissa ja vaikkapa Tanskassa ja Australiassa ja muualla on meneillään!

Kesätapaamisiin Tampereella!

Riitta Haverinen
Maisa Maaniittu

Arvot, arviointi ja harkinta

Arvojen liittymistä arviointiin voidaan tarkastella ainakin kahdesta näkökulmasta. Ensinnäkin voidaan ajatella sitä, miten arviointia tehdään. Tällöin kysytään, mikä on eettisesti oikea tapa tehdä arviointia. Tämä kysymys on yhteinen monen alan ammattikäytännön kanssa. Toiseksi, arvot ovat arvioinnin rakennesia, arvioinnin tuloksena on itse asiassa jokin arvo: arvioinnin kohteelle annetaan jokin arvo. Tätä voitaisiin epätavanomaisesti luonnehtia tietoteoreettiseksi näkökulmaksi arviointiin: miten tiedämme, millainen arvo arvioinnin kohteelle on annettava.

AMMATILLINEN ETIIKKA

Eettisiä periaatteita on esitetty ja koottu monella ammattialalla. Esimerkiksi Sosiaalityöntekijäin Liitto on julkaissut Sosiaalialan ammatillisen työn eettiset periaatteet. Niissä todetaan kuitenkin, että yksiselitteisiä eettisiä toimintaohjeita ei voi olla olemassa, sillä asiakkaat ja heidän elämäntilanteensa ovat yksilöllisiä. Oleellista on erilaisten intressien ja ristiriitojen eettinen arvioiminen.

Ohjeistossa luetellaan kuitenkin eettisiä periaatteita, jotka perustuvat IFSW:n (International Federation of Social Workers) asiakirjaan. Periaatteet pohjautuvat YK:n ihmisoikeuksien julistukseen ja ovat seuraavat:

- ihmisarvo ja oikeudenmukaisuus,
- itsenäisyys ja elämän hallinta,
- syrjäytymisen ehkäiseminen ja osallisuuden edistäminen,

- syrjinnän ja väkivallan vastustaminen,
- asiakkaan itsemääräämisoikeus,
- asiakkaan yksityisyys.

Ohjeissa korostetaan eettistä harkintaa ja henkilökohtaista vastuuta sekä analysoidaan eettisiä menettelytapoja. Sosiaalityöntekijäin Liitolla on ammattieettinen lautakunta. (Sosiaalialan ammattilaisen etikkaopas 2001.)

Etiikan pohdinta on herännyt myös Suomen arviointiyhdistyksessä. Se järjesti teemasta seminaarin 19.10.2001 ja pohtii myös yhdistyksen kannalta eettisiä periaatteita ja arvoja. Keskustelua on jatkanut Ilpo Laitinen, joka korostaa arvioijan moraalista harkintaa ja valintaa (2001).

Arviointiyhdistykset eri maissa ovat julkaisseet omia ohjeistojaan. AEA (American Evaluation Association) on esittänyt seuraavan periaateluetelon:

- järjestelmällisyys,
- pätevyys,
- rehellisyys,
- kunnioitus ihmisiä kohtaan,
- laajempi hyvinvointinäkökulma.

Nämä periaatteet on helppo hyväksyä, myös eri arviointiperinteiden näkökulmista. Muitakin periaatteita voidaan esittää. (Ks. Arviointi sosiaalipalveluissa. Katsaus arvioinnin peruskysymyksiin s. 11–12.)

Arviointia käsittelevässä, juuri suomennetussa oppaassaan Colin Robson käsittelee laajasti eettisiä kysymyksiä. Hän viittaa edellä mainittuihin periaatejulistuksiin ja käsittelee tarkemmin keskeisinä kysymyksinä suostumusta, yksityisyyttä ja luottamuksellisuutta sekä riskejä suhteessa hyötyyn. Arvioinnin

kohteen tai kohteena olevassa tilanteessa mukana olevan tulisi olla tietoinen arvioinnista. Myös yksityisyyden suojaaminen ja riskien huomioon ottaminen ja puntarointi palvelee yksityisen ihmisen intressejä. (Robson, 49–71.)

ARVIOINNIN TIETOTEORIAA

Arvioinnilla on erityinen suhde arvoihin, niin kuin toiminnan nimi jo vihjaa. Arvot ovat jotenkin mukana arvioinnin sisällössä, ei pelkästään sitä ohjaavissa periaatteissa, vaan sen ytimessä.

Arvioinnissa etsitään jonkin asian arvoa, ansiota, hyötyä (Scriven, 139.) Arvioinnin konseptit vaihtelevat, mutta etäisemmin tai läheisemmin ne liittyvät hyödyn ideaan. Arviointi liittyy siten utilitaristiseen ajattelumalliin. Utilitarismi on klassinen tapa ymmärtää se, mikä on hyvää.

Utilitarismilla tarkoitetaan joukkoa etiikan teorioita, jotka tekevät tekojen seurausten arvosta moraalisuuden mitan. (Airaksinen, 136.) Tuotoksen ja vaikutusten peruskäsitteet kuvaavat tekojen seurauksia ja kuuluvat siten kuuluvat utilitaristiseen viitekehykseen. Utilitarismi on ikään kuin sisään rakennettu arviointiin.

Hedonismi on utilitarismin alkuperäinen muoto. Siinä hyödyn käsitteelle annetaan suppea tulkinta: hyöty tarkoittaa mielihyvää. Mielihyvän onnellisuuden ja nautinnon lisääminen on sen mukaan elämän päämäärä. Moraalisesti oikea toiminta ja sen velvollisuudet johdetaan yrityksestä maksimoida ihmiskunnan kokema mielihyvä. Hyödyn periaate sanoo, että on oikein maksimoida kaikkien ihmisten hyvinvointi ja mielihyvän määrä. Näitä ajatuksia ovat keskeisesti kehittäneet Jeremy Bentham ja John Stuart Mill. (Airaksinen,

136–137.)

Utilitaristinen lähestymistapa on josakin muodossa yleisesti hyväksytty ja omaksuttu, mutta siihen liittyy myös ongelmia. Syntipukin tapaus on esimerkki niistä. Jossakin tilanteessa uhraamalla joku syntipukkina voitaisiin maksimoida hyvinvoinnin ja mielihyvän määrä, mutta tätä ei yleensä koeta oikeana. On siis periaatteita. Ajatellaan, että tapaus olisi ratkaistava joidenkin hyväksytyjen periaatteiden mukaan. Tai vielä vahvemmin: "ei rangaistusta ilman lakia".

Immanuel Kant on velvollisuusetiikan klassikko. Kuuluisa kategorinen imperatiivi sanoo, että toimi niin, että toimintaperiaatteesi voi olla luonnonlaki ja niin, että voit haluta toimintaperiaatteesi toteutuvan kaikissa samanlaisissa tilanteissa. Tekoja tarkastellaan siis periaatteiden valossa ja ajatellaan, että periaatteiden pitäisi olla yleispäteviä. Kategorisen imperatiiviin sisältyy käytännöllinen periaate, joka sanoo, että pidä jokaista ihmistä aina myös päämääränä sinänsä, älä koskaan pelkkänä välineenä. Ihmisarvon ajatus ilmentää tätä periaatetta.

Näiden ajattelutapojen eroja voidaan abstraktisti kuvata myös teleologisten ja deontologisten teorioiden erottelun avulla. Utilitarismi on etiikan teleologinen teoria, jonka mukaan moraalisesti oikean ja moraalisesti hyvän perimmäinen kriteeri on se eimoraalinen arvo, jota se tuottaa. Jokin on oikein, jos se tuottaa enemmän hyvää kuin pahaa. Deontologisten teorioiden mukaan se, että teko on oikea ja moraalisesti hyvä, ei perustu siihen arvoon, jonka se tuottaa, vaan on tuon teon ominaisuus, esimerkiksi lupausten pitäminen. (Frankena, 14–16.)

Myös deontologismista äärimmillen vietyä seuraa ongelmia, joita ei pidetä hyväksyttynä. Esimerkiksi kohtuullisuuden periaate lieventää näitä ongelmia. Seurausten ja velvollisuuksien yhteensovittaminen on ainainen haaste. Tämä kuuluu myös oikeudelliseen ratkaisutoimintaan.

Deontologismia, arvioinnin tapauk-

ssa eettisiä ohjeita, tarvitaan arvioinnin sisään rakennetun hyötyajattelun vastapainoksi. Myös muodollisempia periaatteita voidaan esittää. Vaatimus voisi olla, että arvioinnin kriteerit esitetään avoimesti. Tämä periaate ei sano vielä mitään arvioinnin sisällöstä, mutta luo arviointiraporttiin sisäisen keskustelun.

ARVIOINTI JA HARKINTA

Etiikka ja tietoteoria liittyvät siis yhteen. Arviointitieto liittyy käytännöllisiin intresseihin. Se, mikä on arvioinnin kriteeri, on valintakysymys, ja siten myös arvokysymys. Tiedon hankinta siis perustuu eettisiin valintoihin.

Arvioinnin tilaajalla on omat intressinsä. Tilaajan intressit tulevat siis jollakin tavalla mukaan arviointiin. Eettiset periaatteet ohjaavat kuitenkin pätevän arvioitsijan työtä. Hänen substanssi-asiatuntemuksensa, tieto tutkittavalta alueelta antaa myös perusteita muodostaa arviointikriteereitä ja tarkastella arviointikysymystä laajemmassa yhteydessä. Aiempi arviointitutkimus auttaa ymmärtämään asiaa. Joskus arviointikysymykset, kriteerit ja menetelmät ovat itsestään selvyyksiä, mutta usein on kysymys vaikeasta kokonaisuudesta, jossa vaaditaan todellista harkintaa.

Näin voidaan ajatella, että perustelujen ja argumentoinnin tulisi olla keskeistä arvioinnissa. Arviointitilanteellehan on tyypillistä, että siinä on mukana erilaisia ja ristiriitaisiakin intressejä ja tavoitteita. Tällöin mielenkiintoista on miten, siis minkälaisella argumentaatiolla arvioinnissa päädytään sen tulokseen.

Ammatillista käytäntöä koskevien periaatteiden kannalta todellinen haaste on, että muodostetaan yhteisesti hyväksytyjä periaatteita, jotka sanovat jotakin arvioinnista. Ongelma vain on se, että kun onnistutaan yksimielisesti muotoilemaan periaatteita, ne ovat niin yleisiä, että on vaikea sanoa, mitä ne kussakin tilanteessa tarkoittavat. Ongelmatilanne on usein sellainen, että siinä vaikuttaa useita näkökohtia, eikä asiaa voi yhdellä periaatteen nojalla ratkaista.

Tämäkin korostaa argumentaation merkitystä: se liittyy arvot arvioinnin kohteeseen.

Eettisiä ohjeita siis tarvitaan. Mutta niiden soveltaminen, tilaajan intressien, arvioitsijan tiedon ja empiiristen tutkimustulosten yhteensovittaminen on todellinen haaste, jossa on kysymys harkinnasta. Hyöty-arvot ovat keskeisiä käytännön arvioinnissa. Arvioinnin eettisiä periaatteita ja eri näkökohtiin perustuvaa harkintaa tarvitaan kuitenkin tasapainottamaan arvioinnin kokonaisuutta.

ERKKI KEMPPAINEN

LÄHTEET

Airaksinen, Timo (1998) Moraalifilosofia. WSOY.

Arviointi sosiaalipalveluissa. Katsaus arvioinnin peruskysymyksiin. STAKES. FinSoc. Työpaperi 3/2001.

Frankena, William (1973) Ethics. Prentice-Hall, Second edition.

Laitinen, Ilpo (2001) Moraalisia nautintoja – moraalisesti perustellun arvioinnin jäljillä. Helsingin Tutkimus. Volume 20, Number 3.

Sosiaalialan ammattilaisen etiikkaopas (2001). Sosiaalityöntekijäin Liitto – Socialarbetarnas Förbund ry.

Robson, Colin (2001) Käytännön arvioinnin perusteet. Opas evaluaation tekijöille ja tilaajille. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Scriven, Michael (1991) Evaluation Thesaurus. SAGE Publications, Fourth edition.

Sosiaalityön luokitus rakentaa yhteistä kieltä käytännön työntekijöille ja teoreetikoille

Viesti menee varmimmin perille, jos termit merkitsevät kaikille samaa, toisin sanoen ajattelun elementit eli käsitteet ovat samat. Sosiaalityön kuvaamisen, tiedontuotannon ja viestinnän ongelmana on, etteivät käytännön sosiaalityöntekijät, tutkijat, opettajat, johtajat ja poliittiset päätöksentekijät puhu samasta asiasta samoilla termeillä. Vaikeudet alkavat oikeastaan jo siitä, miten sosiaalityö määritellään.

Kun kuuntelee asiakastyössä olevien sosiaalityöntekijöiden ja teoreetikoiden – tutkijoiden, opettajien, kehittäjien – puheita, huomaa selvimmin kielen eron. Teoreetikot puhuvat sosiaalityöstä usein lainasanoin, joille on vaikea löytää suomen kielistä vastinetta tai konkreettista sisältöä. He kuvaavat sosiaalityötä monisärmäisenä psykososiaalisenä työnä. Sosiaalityö on moniulotteinen prosessi, jossa arvioidaan ja tehdään interventioita eri menetelmin, joiden nimet on vaikea kääntää suomeksi. Sosiaalityöntekijät ovat työssään reflektiivisiä ja he tekevät muutos- ja vaikuttamistyötä hyvinvoinnin edistämiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Lisäksi sosiaalityöntekijöillä on käytössään rop-pakaupalla hiljaista tietoa ihmisten tarpeista ja toimivista työkäytännöistä, valitettavasti tätä tietoa on vaikea sanoiksi pukea ja kahlita, mutta sen verhoon on hyvä kääriytyä.

Vastaavasti asiakastyössä olevat sosiaalityöntekijät kuvaavat työtään pirstaleiseksi. Työssä selvitetään ja järjestellään asiakkaiden arkielämään liittyviä hyvin käytännönläheisiä asioita. Asiakkaiden kanssa keskustellaan ja seurataan

perheiden tilannetta. Lisäksi asiakkaita neuvotaan ja ohjataan lähes kaikissa asioissa taivaan ja maan välillä. Työssä on tärkeä hallita ja täyttää lainsäädännön edellyttämät muodollisuudet.

Käytännön sosiaalityöntekijän on vaikea mieltää asiakkaiden kanssa työskentelyään suunnitelmalliseksi prosesseiksi tai pieniksi asiakaskohtaisiksi tutkimuksiksi. Asiakkaiden elämä näyttää usein onnettomien sattumien summalta. Ihmisten toiminta vaikuttaa irrationaliselta ja vaikeasti ennustettavalta. Tämän vuoksi yhteistyötä on vaikea suunnitella tai jos satutaan suunnittelemaan, niin ainakin asiakkaat sitoutuvat suunnitelmiin on sattumanvaraisesti. Koska asiakkaan elämäntilanteet vaihtelevat lähes päivittäin, on vaikea nimeä jotain tiettyä työmenetelmää tai teoriaa, jonka varassa työtä tehdään. Sosiaalityöntekijöistä tuntuu usein siltä, että työtä tulee tehdyksi lähinnä ”maalaisjärjellä” ja työvuosien tuomalla kokemuksella.

Periaatteessa käytännön työntekijät ja teoreetikot puhuvat, ainakin osittain, samasta asiasta, mutta käytetyt termit, ilmaisutyyli ja tarkkuus vaihtelevat. Onko siis mitään mahdollisuutta yrittää tuottaa tietoa sosiaalityön käytännöstä siten, että käytännön työntekijöiden ja teoreetikkojen käyttämät termit lähestyisivät niin paljon, että viestin ymmärtäisivät kollegat ja muiden ammattikuntien edustajat sekä kuntalaiset ja päättäjät? Käytetty kieli vaikuttaa mieli-kuvaan sosiaalityössä käsiteltävistä asioista ja sosiaalityöstä ammatillisena työnä. Maine muotoutuu muiden tekemien tulkintojen pohjalta, jos ei itse osaa kuvata jäsentyneesti ja ymmärrettävästi, mitä tekee ja millaisten asioiden kanssa on työssään tekemisissä.¹

TIETO EI KASAANNU EIKÄ LIIKU

Tieto kerätään aina johonkin tarkoitukseen. Tiedon käyttötarkoitus määrää sen, miten tarkkaa tietoa kerätään. Asiakastyötä tekevä tarvitsee melko tarkkaa tietoa asiakkaistaan, jotta hän voi seurata ja arvioida asiakkaidensa tilanteiden etenemistä. Vastaavasti työn suunnittelijat, johtajat ja poliittisten päätösten tekijät tarvitsevat tapauskohtaista tietoa karkeampaa tietoa.

Tieto liikkuu nihkeästi sosiaalityön asiakastyöstä esimerkiksi poliittiseen päätöksentekoon. Tämä johtune osittain siitä, että tiedon järjestelmällistä kirjaamista ja keräämistä luontevana osana asiakastyötä, ei ole osattu mieltää riittävän tärkeäksi.^{2 ja 3} Tästä syystä sosiaalityön kirjaamiskäytäntöjen systematisointiin, kirjaamisen menetelmien kehittämiseen ja tiedonvälittämiseen ei ole kiinnitetty riittävästi huomiota. Näin ollen sosiaalityön kirjaamista ja aineiston analysointia helpottavien tietokoneohjelmien suunnitteluun ja kehittämiseen ei ole riittävästi ohjattu resursseja. Niinpä tietoa on edelleen vaikea koota ja analysoida. Tästä syystä tieto ei kasaannu eikä liiku.

Edistystä on kuitenkin aistittavissa. Puhutaan muun muassa sosiaalityön politiikkasuhteesta ja sosiaalisesta raportoinnista. Kirjaamiskäytäntöjä, enimmäkseen laadullisia, kehitetään eri puolilla Suomea. Lisäksi Stakesissa on alkanut sosiaalityön luokitusshanke, joka edistää tietoteknologian hyväksikäyttöä sosiaalityön systemaattisessa dokumentoinnissa.

LUOKITUKSEN RAKENTAMINEN

Eräillä tieteenaloilla, kuten biologiassa, lääketieteessä, matematiikassa, kirjasto-

tieteessä ja informatiikassa, on jo hyvin pitkään pidetty tärkeänä järjestää ja luokitella asioita. Arvioinnin, tulosajattelun ja tietoteknologian kehittymisen myötä ammattikielen yhtenäistäminen ja luokitukset on alettu nähdä tarpeellisina myös muilla tieteenaloilla.

Luokitus on ilmiön kuvailun ja jäsentämisen väline. Sen rakentaminen perustuu logiikkaan. Luokitusprosessissa on olennaista, että se lähtee liikkeelle havaitusta ilmiöstä, josta ajattelun avulla muodostuu käsite. Kun käsite kuvataan eli määritellään sen sisältö, siitä tulee termi. Luokitus hahmottuu, kun termeistä alkaa muodostua kokonaisuus, jonka osat jäsennetään jonkin sovitun säännön mukaan.⁴

Luokitus on siis ilmiön, tässä tapauksessa sosiaalityön, pilkkomista pieniin osiin, osien nimeämistä ja määrittelyä sekä nimettyjen osien järjestämistä jäsentyneeksi kokonaisuudeksi, jossa

on yläluokat ja niitä tarkentavat alaluokat. Luokkien symboliksi annetaan koodit. Luokiteltua tietoa, koodimuotoista dataa, tarvitaan, jotta sosiaalityöntekijät voisivat nykyistä enemmän hyödyntää jatkuvasti kehittyvää tietoteknologiaa sosiaalityötä kuvaavan, vertailukelpoisen aineiston keräämisessä, tallentamisessa ja analysoimisessa sekä tiedonsiirroissa. Tiedonsiirrolla tarkoitetaan esimerkiksi asiakastietojen siirtämistä koodimuotoisena organisaatiosta toiseen asiakkaan mukana.

SAMANKALTAISUUKSIEN ETSIMISTÄ

Asioiden luokitus tapahtuu tiettyjen ominaisuuksien mukaan. Asioista täytyy löytää jotain samanlaisuutta, jotta tietyt asiat kuuluvat samaan luokkaan. Luokitusta laadittaessa pyritään nimeämään ne asiakkaiden tarpeet ja asiat, jotka toistuvat eri asiakastilanteissa. Sosiaalityöluokitus lähtee siitä oletuksesta, että

sosiaalityössä ollaan tekemisissä ainutkertaisten ihmisten kanssa, mutta harvemmin ainutkertaisten asioiden kanssa.⁵ Asiat yhdistyvät eri ihmisillä eri tavoin ja tapahtumaympäristöt vaihtelevat asiakaskohtaisesti. Tämä saattaa antaa vaikutelman, että sosiaalityössä esiintyvät asiat ovat aina ainutlaatuisia.

Koska luokitus edellyttää asioiden yksinkertaistamista, kaikkia inhimillisen elämän vivahteita tai tarkastelukulmia ei voida sisällyttää yhteen ja samaan luokitukseen tai kuvata luokituksen avulla. Luokitus tarjoaakin vain rungon ilmiön kuvaamiselle. Sen avulla kerätty aineisto on aina analysoitava ja tulkittava huolellisesti.

Luokituksen avulla sosiaalityöntekijän tulisi kyetä kertomaan esimerkiksi, kuinka monen asiakkaan kanssa hän on työstänyt tiettyä asiaa ja mitä hän on tehnyt näille asioille. Luokitus nostaa esille ilmiöt. Luokituksen avulla voidaan

todeta jonkin asian tai ongelman esiintymistiheys, mutta ei sitä, mistä syystä jokin asia esiintyy tai kuinka laadukasta tai vaikuttavaa tehty työ on. Jos halutaan tietää syy-seuraussuhteita jonkin ongelman tai tarpeen esiintymiselle, asiaa on selvitettävä ja tutkittava tarkemmin.

Kuvailevilla ja monisanaisilla asiakaskertomuksilla on oma tehtävänsä. Ne ovat tärkeitä ja auttavat esimerkiksi tajuamaan inhimillisen hädän syvyyden. Kuitenkaan niistä ei saa helposti koottua jäsentynyttä kuvaa ammattikunnan toiminnasta ja niistä ilmiöistä, joiden kanssa sosiaalityöntekijät työskentelevät. Laajoista asiakaskertomuksista on vaikea hahmottaa, kuinka tyypillisiä erilaiset tapahtumat ovat sosiaalityöntekijän arjessa tiettyinä ajanjaksoina tai kuinka laajalle levinnyt jokin ilmiö on. Sosiaalityön vaikuttavuuden arviointikin on vaikeaa, ellei ole yhdessä sovittuja käsitteitä, joilla kuvataan, mihin tarpeisiin ja asioihin on haluttu vaikuttaa ja millä keinoin.

STAKESIN LUOKITUS- JA SANASTOTYÖ

Stakesin Sosiaalityön luokitus- ja sanastotyö on merkittävä yritys yhtenäistää sosiaalityön kuvaamisessa käytettävää kieltä. Sosiaalityön yleisluokituksen laatiminen aloitettiin vuoden 2001 alussa. Sitä ennen selvitettiin luokituksen tarvetta, analysoitiin kansallisia ja kansainvälisiä sosiaalityön luokituksia ja kartoitettiin luokituksen lähtökohtia.

Luokitusprojektin tavoitteena on laatia vaiheittain sosiaalityön yleisluokitus ja sosiaalityön sanakirja vuoteen 2006 mennessä. Luokitus tulee olemaan suositus, koska sosiaalityön luokituksen käyttö ei ole Suomessa, ainakaan toistaiseksi, lakisääteistä. Sosiaalityön sanakirjan laatimisen lähtökohtana on hahmottaa ammattikielen käsitte maailmaa. Tavoitteena on tehdä sanakirja, jossa määritellään sosiaalityötä kuvaavia ja sosiaalityössä käytettäviä sanoja.

Luokitusta ovat alkaneet rakentaa käytännön sosiaalityöntekijät, joilla on vahva usko siihen, että heillä on tarvit-

tava tieto ja viisaus kuvata omaa työtään realistisesti. Toki luokitustyössä on tärkeä tehdä yhteistyötä sosiaalityön tutkijoiden, kehittäjien ja opettajien sekä kielitieteilijöiden kanssa, jotta luokituksen rakenne ja kieli olisivat selkeitä ja kaikkia osapuolia tyydyttäviä.

Testaamisen jälkeen luokitusta voidaan hyödyntää muun muassa sosiaalityöntekijöiden käyttöön suunniteltavissa tietokoneohjelmissa. Testaamisella tarkoitetaan muun muassa luokituksen kattavuuden ja toimivuuden tarkistamista ja arviointia. Testaamisesta tulee mielenkiintoinen osa luokituksen kehittämistyötä. Se voidaan toteuttaa esimerkiksi siten, että kaksi tai useampi riippumaton sosiaalityöntekijä käy läpi saman asiakastapauksen ja ilmaisee luokituksen avulla työn kohteen – tarpeen, ongelman tai asian – ja sosiaalityöntekijän toiminnot.

PITKÄ MATKA KULJETTAVANA

Sosiaalityön luokitus ja sen hyödyntäminen on uusi asia suomalaisessa sosiaalityössä, siksi siihen suhtaudutaan vielä epäilevästi. Luokituksella on vielä pitkä matka kuljettavanaan ennen kuin siitä saadaan toimiva tiedontuotannon apuväline.

Jotkut ovat arvelleet, että luokituksen avulla saatu tieto, esimerkiksi profiili alueen asiakkaiden tarpeista tai asioista ja sosiaalityöntekijän toiminnoista, on niin pelkistettyä ja tyhjää, ettei sillä ole käyttöarvoa. Pelätään myös, että luokituksen avulla tehty kuvaus sosiaalityöstä olisi liian vaatimattoman. On myös epäilty, pysyykö luokituksen ajan hermolla. Tällä tarkoitettaneen muun muassa sitä, että asiakkaiden tarpeet, ongelmat ja muut ilmiöt muuttuvat, ja sosiaalityöntekijöiden työmenetelmät ja toiminnot kehittyvät siihen tahtiin, ettei tehokkainkaan luokituksen päivittäjä voi pysyä ajan tasalla. Luokitus tai ainakin sen avulla kerätty tieto olisi siis jo vanhentunutta syntyessään. Lisäksi pelätään, että luokitusta hyödynnetään ammattitaidottomasti, jolloin sen arvellaan rajoittavan näkökulmaa asiakkaana olevaan ihmiseen ja

hänen tilanteeseensa. Tämä riski on tullut esiin esimerkiksi lääketieteen tautiluokituksen yhteydessä. Vaarana on, että tietyn diagnoosin saaneita potilaita tai asiakkaita kohdellaan aina tietyn kaavan mukaan huomioimatta heitä toisistaan eroavina inhimillisinä ihmisinä.⁶

Jotta luokitusta voitaisiin hyödyntää asianmukaisesti sosiaalityön tiedontuotannossa ja viestinnässä, tulisi sen mahdollisuudet ja rajoitteet tiedostaa. Lisäksi sosiaalityön kirjaamiseen tulisi suhtautua nykyistä arvostavammin. Kirjaamiseen tulisi varata mahdollisuus asiakastyössä ja rakentaa palvelusuunnitelmat tai asiakaskertomukset siten, että niihin sisällytetään tilaa luokituksen käytölle eli tilaa asian ilmaisemiseksi koodimuodossa. Lisäksi kirjaamisessa käytettävän tietotekniikan kehittämiseen tulisi ohjata nykyistä enemmän resursseja eli työaikaa ja rahaa. Tietokoneohjelmien tulisi toimia niin, että yksittäinenkin sosiaalityöntekijä voisi tehdä työstään erilaisia analyysejä, mikä osaltaan helpottaisi työn jäsentynyttä kuvaamista.

SALME KALLINEN-KRÄCKIN

VIITTEET:

- 1 Saari Erja (2002): Sosiaalista ei markkinoi-da vain pelkillä hyvillä viestintätaidoilla. Sosiaaliturva-lehti 3/2002.
- 2 Niiranen Vuokko 2002: Kaksijakoinen politiikkasuhde – sosiaalityön osaaminen ja kunnallinen päätöksenteko. Luento Sosiaalityön tutkimuksen päivillä Kuopion yliopistossa 15.2.2002.
- 3 Kananoja Aulikki ja Turunen Merja-Maaria 1996: Tähän suuntaan lastensuojelu! Stakes, Aiheita-sarja 4/1996. Helsinki.
- 4 ICNP 1996: The International Classification for Nursing Practice: A Unifying Framework. The Alpha Version. International Council of Nurses, ICN. Geneva.
- 5 Töttö Pertti 2001: Olisiko syytä tutkia myös sosiaalisten ongelmien syitä ja sosiaalityön vaikutuksia? Janus 4/2002, 312–330.
- 6 Pohjola Anneli 2002: Pahan säikeitä auttamistyössä. Teoksessa Merja Laitinen & Johanna Hurtig (toim.) 2002, Pahan kosketus, Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä. PS-kustannus. Keuruu.

Colin Robson ja Suomen uuden arvioinnin aikakauden alku

COLIN ROBSON: KÄYTÄNNÖN ARVIOINNIN PERUSTEET. OPAS EVALUAATION TEKIJÖILLE JA TILAAJILLE. TAMMI 2001.

Colin Robson ei varmasti tiennyt kirjoittaessaan kirjaansa *Small-Scale Evaluation* (2000), että sillä voi olla merkitystä pienen pohjoisen hyvinvointivaltion palvelujen kannalta. Tämä mahdollisuus oivallettiin Tampereen yliopiston Hyvinvointipalvelujen arvioinnin asiantuntija –ohjelman osallistujien joukossa ja päätimme pienessä ryhmässä suomentaa kirjan. Kun Tammi on nyt julkaissut kirjan nimellä *Käytännön arvioinnin perusteet*, on syytä kuvata, mitkä tämän kirjan haasteet suomalaisen arvioinnin todellisuuden kannalta voisivat olla. Vai voiko näin pienellä kirjalla olla mitään erityistä sanomaa kun sen alkuperäinen nimikin on niin vähäpätöinen!

Robsonin kirjan suomenkielinen laitos alkaa Aulikki Kannanojan tiiviillä, kattavalla ja tasapainoisella katsauksella arvioinnin merkityksestä suomalaisessa nykytodellisuudessa. Pyrin itse tässä kirjoituksessa osoittamaan ja kärjistämään niitä suomalaisen arviointitodellisuuden kummallisuuksia, joita Robsonin kirja kyseenalaistaa ja kirjan tarjoamia mahdollisuuksia arvioinnin uudelle aikakaudelle maassamme.

Robson edustaa jopa kansainvälisessä arviointikirjallisuudessa poikkeuksellista asennetta: hän ottaa arvioinnin tärkeimmän osa-alueen eli arvioinnin käy-

tännön tekemisen hyvin vakavasti. Hyvin tehty arviointitutkimus on päämäärä ja ei ole niin vähäpätöistä kysymystä, joita ei olisi syytä käsitellä tämän päämäärän edistämiseksi. Robsonin henkilökohtainen kokemus arvioinnin tekijänä tulee kautta kirjan esiin käytännöllisenä ja tasapainoisena viisautena.

Jos tarkastellaan Suomessa nykyisin tehtäviä arviointeja on helppo havaita, että ne ovat pääosin ulkoisen arvioijan suorittamia, kohdistuvat prosessien arviointiin ja käyttävät laadullista aineistoa. Robsonin edustaman käytännöllisen arvioinnin näkökulmasta jotain on todella pahasti vialla mikäli arviointi on näin vinoutunutta ja yksipuolista. Robsonin mukaan arviointikysymykset, osallisten intressit ja arvioitavan toiminnan luonne määrittelevät käytettävät menetelmät, arvioinnin kohdentumisen ja tekijän. Kuitenkin hyvälle ja luotettavalle arvioinnille on tyypillistä menetelmien monipuolisuus ja eri näkökulmien huomioiminen.

Suomalaisten arviointien silmiinpistävään yksipuolisuuteen voi löytää lukuisia syitä. Näyttäisi kuitenkin siltä, että keskeisin syy on arviointien tilaajien, niiden tekijöiden ja niiden käyttäjien väärinkäsitys tai käsityksen hämäräryys perustavasta kysymyksestä: mitä arviointi on. Arvioinnin voi yksinkertaisesti määritellä luotettavalla ja uskottavalla tavalla tehdyksi palvelun arvon määrittelyksi, jossa tärkein palvelun arvo on sen vaikuttavuus ja arvioinnin arvo, sen hyödyntäminen palvelun parantamisessa ja sitä koskevassa päätöksenteossa. Merkittävä osa suomalaisista arvioinneista kuuluu kuitenkin luokkaan, joita Robson kutsuu näennäisarvioinneiksi ja joista ammattilaisen eettinen velvollisuus on pysyä erossa.

Näennäisarvioinneille on ominaista, että niissä ei ole tarkoituskaan selvittää luotettavasti toiminnan arvoa tai niitä ei ole tarkoituskaan hyödyntää toiminnan parantamisessa.

On helppo nähdä miksi Suomessa suositaan ensisijaisesti ulkoisia arviointiteja. Jos arvioinnin keskeinen intressi on arvovallan ja maineen hankkiminen toiminnalle, tämä onnistuu luonnollisesti helpommin arvovaltaisen tahon tekemänä arviointina. Robsonin mukaan ulkoisella ja sisäisellä arvioinnilla ei ole kuitenkaan mitään ratkaisevaa eroa. Erona on vain ne ongelmat, joita arvioija kohtaa riippuen siitä kummassa roolissa hän toimii. Kuitenkin nämä kaksi arviointitapaa eroavat ratkaisevalla tavalla kun ajatellaan julkisten palvelujen käytännön arviointistrategiaa. Mikäli rajoitutaan pääosin ulkoisiin arviointeihin, ei palvelujen arviointi osana normaalia palvelujen kehittämistoimintaa voi toteutua. Julkisten palvelujen tulevaisuuden kannalta on keskeinen kysymys käytännön ammattilaisen arviointiosaaminen, arviointikäytäntöjen tuloksi arkipäivän toimintaa ja se, että arviointitieto ohjaa palvelujen tuottamista.

Suomalaisten arviointien keskittymiselle prosessien arviointiin voi löytää ainakin kaksi selitystä. Ensimmäinen selitys liittyy lähes myyttiseen, erittäin laajalle levinneeseen uskomukseen vaikutusten arvioinnin vaikeudesta. Tämän myytin perusta lienee vaikuttavuuden arvioinnin samaistaminen luonnontieteelliseen mittaamiseen ja satunnaistetun koeasetelman käyttöön ainoana tapana osoittaa vaikuttavuus.

Toinen prosessien arvioinnin keskeytyttä mahdollisesti selittävä seikka liittyy arviointien tavoitteisiin. Vaikuttavuuden arviointiin liittyy huomattavan

suuria riskejä verrattuna prosessien arviointiin. Luotettaviin menetelmiin perustuvassa vaikuttavuuden arvioinnissa on todellinen mahdollisuus, että toiminta havaitaan vaikutuksiltaan vähäiseksi tai olemattomaksi. Jos arvioinnin tavoitteena on vain arvotuksen hankkiminen toiminnalle, ei tätä riskiä tietenkään kannata ottaa. Tämä on kuitenkin lyhytnäköistä ja epäeettistä ajattelua. Tosiasiassa toiminnan luotettavuus ja uskottavuus lisääntyy pitkällä tähtäimellä todellisesta arvioinnista, joka osittaa vain heikkoa vaikuttavuutta, kun hyviä tuloksia osoittavan pseudoarvioinnin vaikutukset ovat pitkällä tähtäimellä päinvastaiset.

Robsonin kirjan merkittävä teoreettinen panos on prosessiarvioinnin ja vaikuttavuusarvioinnin välisen eron hälventäminen. On itsestään selvää, että riippuen toiminnan luonteesta, arvioinnin painopiste voi olla prosesseissa tai vaikutuksissa. Tosiasiassa kaikissa arvioinneissa tulisi kuitenkin huomioida molemmat näkökulmat. Jos arvioinnin tarkoituksena on toiminnan parantaminen ja prosessien kehittäminen, ei prosessien parantamista voi arvioida ilman jonkinlaista viittausta parantuneeseen vaikuttavuuteen. Yhtä lailla ei vaikuttavuuden parantamisesta päästä kovin pitkälle ilman toimintaprosessin tarkastelua ja viime kädessä sen selvittämistä mikä toimii, kenen kanssa ja missä olosuhteissa.

Yksi suomalaisten arviointitutkimusten hämärä piste liittyy käsitteistöön. Ehkä yleisimpiä käyttämiemme käsitteitä on kehittäminen. Robson ei taida käyttää kirjassaan kertaakaan vastaavaa käsitettä. Hän puhuu aina toiminnan paremmaksi tekemisestä tai parantamisesta. Arviointitutkimuksen näkökulmasta näillä kahdella käsitteellä on olennainen ero. Toiminnan parantamisesta puhuttaessa on aina osoitettava millä tavalla toiminta parani ja tämä merkitsee viimekädessä parempaa kykyä vastata ihmisten tarpeisiin, lisääntynyttä tehokkuutta tai suurempaa vaikuttavuutta. Toiminnan kehittäminen voi tarkoittaa mitä tahansa tavoitteeksi

asetettua muutosta ilman kyseisen muutoksen arvon määrittelyä: kehitys kehitty.

Kolmas suomalaisten arviointien tunnusmerkki on kvalitatiivisten menetelmien ja aineistojen yksipuolinen käyttö. Ei ole vaikea arvata, että Robson korostaa sekä kvantitatiivisten että kvalitatiivisten aineistojen käytön merkitystä: jos tavoitteena on arvioinnin menetelmien uskottavuus ja luotettavuus tähän päämäärään ei yleensä pääse yksipuolisella aineistolla.

Robsonin ajattelussa tärkeää on menetelmien monipuolisuuden lisäksi se, että käytännön arvioinneissa ei keskeisenä tavoitteena voi koskaan olla menetelmällinen sofistikoituneisuus. Jos käytetty menetelmä on niin monimutkainen tai hienostunut, että arvioinnin käyttäjä ei sitä ymmärrä, saattaa arvioinnin uskottavuus ja luotettavuus kärsiä ja sitä kautta sen hyödyntäminen. Kiista arvioinnin ja tutkimuksen välisestä suhteesta on turha, koska arviointiin sisältyy aina tutkimuksellinen elementti. Tämä tarkoittaa aineiston hankinnan systemaattisuutta ja analyysin avoimutta mutta ei tutkimusmenetelmien itseisarvoista korostamista. Arviointiin osallistuvien organisaatioiden ominaisuutena tämä tutkimuksellisuus merkitsee sitoutumista mahdollisimman totuudenmukaisten vastausten saamiseen arviointikysymyksiin ja sitoutumista todennettujen tai näyttöön perustuvien käytäntöjen edistämiseen. Tähän liittyy myös ammattilaisten eettinen velvollisuus menetelmiensä ja toimintatapojensa jatkuvaan kehittämiseen ja tietopääoman kumulatiiviseen kasvattamiseen

Robsonin kirjan erittäin tärkeä kohta on Pawson ja Tilley'n realistisen arvioinnin ajattelutavan soveltaminen arvioitavan toiminnan parantamisen tai kehittämisen näkökulmasta. Tiedän, että tämä kohta kirjasta tulee olemaan käytännön ammattilaisille vaikea koska se on niin "teoreettinen": Yksi suomalaisista kummallisuuksista on, että samat ihmiset, jotka keskustelevalt positivismin kiroista ja mittaamisen mahdottomuu-

desta, suhtautuvat jopa avoimen vihamielisesti pyrkimyksiin hahmottaa heidän ammatillisen toimintansa teoriaa. Ja tässä teoriassa on kysymys hyvin käytännöllisestä asiasta eli sen selvittämisestä miksi ammattilainen ajattelee, että tietyllä tavalla toimimalla, tiettyjen ihmisten kanssa tietyssä tilanteessa syntyy haluttuja vaikutuksia. Mitkä ovat ne oletukset, joiden perusteella esimerkiksi varhainen tuki ehkäisee lapsen vakavampia ongelmia ja millaista tämän tuen pitää olla ja keneen sen pitää kohdistua. Tämän kysymyksen vaikeus ja sen aktiivinen kartaaminen on erityisen kummallista koska kyseessä on ammatillisuuden ydin. En ole pystynyt selittämään tämän kysymyksen esittämiseen liittyvää ahdistusta millään muulla tavalla kuin ammattilaisten sinänsä ymmärrettävällä pelolla: kyseenalaistetaanko arvioinnissa meidän ammatillinen osaaminen. Ammatillisen itsearvioinnin ja oppimisen keskeisenä haasteena voikin pitää näiden olettusten ja teorioiden aktiivista kyseenalaistamista, uudelleen arviointia ja julkituomista. Keskeinen syy toiminnan olemattomaan vaikuttavuuteen on yleensä hämärä toiminnan teorian ja puuteet olettamusten jäsentämisessä.

Arvioinnin merkitys on sen hyödyntäminen niin toiminnan parantamisessa kuin toimintaa koskevassa päätöksenteossa. Näin ollen keskeinen osan Robsonin kirjasta saa tulosten viestintä. Hänellä on hyvin tarkka kuva siitä, millaista tämän viestinnän tulee olla. Keskeisintä on, että arvioinnin tulos, vastaukset arviointikysymyksiin ja toiminnan arvo tulee selkeästi esille. Pääkohdat pitäisi saada mahtumaan sivulle tai kahdelle. Kuinka moni suomalainen arviointi täyttää tämän ehdon?

Lopuksi kerron konkreettisen esimerkin omasta organisaatiostani, joka sai minut pohtimaan, onko tämän kirjoituksen otsikko väärin muotoiltu. Kenties nyt ei olekaan kyseessä uusi aika-kausi suomalaisessa arvioinnissa: ehkä elämmekin vasta ensimmäisen aikakauden alkua.

Kirjoittaessani tätä kirjoitusta osallistuin oman organisaation tilaisuuteen, johon oli kokoontunut n. 30 erään palvelukokonaisuuden ammattilaista 6000 työntekijän joukosta. Tilaisuuden tarkoitus oli miettiä seuraavan vuoden painopisteitä ja tavoitteita. Kokouksessa ehdotettiin selvityksen tekemistä erään palvelun nykytilasta, vaikuttavuudesta ja henkilöstöresurssien turvaamisesta. Ehdotin, että asiasta tehdään arviointitutkimus, koska näitä kysymyksiä ei nähdäkseni voi muuten selvittää. Ehdotukseni tyrmättiin täysin. Kuunnellessani perusteluja ehdotuksen mahdottomuudesta olin vaipua epätoivoon: käytännön ammatillisilla ei näytännyt olevan mitään käsitystä arviointitutkimuksesta. Olin siis ehdottanut pelkästään arviointitutkimuksen tekemistä, ilman lisämääreitä. Vastaustavat argumentit olivat mm. seuraavia: ei tässä tilanteessa voida tehdä monta vuotta kestävästä tutkimuksesta; ei tässä asiassa tarvita yliopiston apua; ei asiaa voi selvittää ylhäältä alas vaan pitää kysyä käytännön toimijoilta; vain palvelun ammatillainen voi tehdä selvityksen, ei joku ulkopuolinen, jolta puuttuu sisällön asiantuntemus; ei tässä mitään tutkimusta kaivata, kerätään vain ihmisten käsityksiä jollain lomakkeella. Kaikki vasta-argumentit olivat sinänsä järjellisiä. Niissä vain argumentoitin jotain muuta asiaa vastaan kuin arvioinnin suorittamista. Toivoa sopii, että Robsonin kirja omalta osaltaan edistää sitä, että edes puhuisimme samoista asioista, puhuessamme arvioinnista.

PETTERI PAASIO

Toimistöpäällikkö
Helsingin sosiaalivirasto

Sosiaalityön laatua ja tietotekniikkaa – yhdessä

FinSocin arviointiraportteja –sarjan ensimmäisenä tuotoksena julkistettiin viimekeväästen TerveSos –messujen yhteydessä tutkija-sosiaalityöntekijä Tarja Kauppilan loppuraportti Sosiaalityön laadun parantaminen tietotekniikan avulla- hankkeesta. Raportti kuvaa Kuopiossa toteutettua sosiaalityön kehittämisprosessia, jossa tietotekniikka on otettu välineeksi työmenetelmien uudistamisessa. Saman hankkeen väliraportti on ilmestynyt FinSocin Työpapereita –sarjassa nimellä Laadukasta sosiaalityötä ? numerolla 5/99.

Hankkeen väliraportissa kuvataan sosiaalityön laatua ennen uuden tietokoneohjelmaversioiden kehittämistä. Siinä esitellään myös hankkeen tausta ja sosiaalityön lähtötilannetta kuvaavan tutkimuksen tulokset. Loppuraportissa työn laatua tarkastellaan vaiheessa, jossa uusi ohjelma on ollut käytössä pari kuukautta. Loppuraportti muodostaa kuvauksen prosessista, jossa sosiaalityön käytännöt ja menetelmät kehittyvät yhdessä tietojärjestelmän pilotoinnin kanssa.

Tarkastelen seuraavassa hanketta sisällön kannalta. On todettava, että teen sen puolueellisesti ja osallisena, koska olen kuulunut hankkeen ohjausryhmään. Muutenkin olen pyrkinyt kaikein tavoin vaikuttamaan siihen, että keskustelu ja toimet sosiaalialan tietoteknologian edistämiseksi lisääntyisivät. Näen välineen merkityksen sisällön kannalta keskeisenä, jopa niin että välineet määrittävät sisältöä – ainakin silloin, jos emme ole tietoisesti ratkaisseet

välineiden ja sisällön suhdetta. Näkökulmani tähän hankkeeseen ja raporttiin on siten teknologia- ja työmenetelmäpainotteinen, vaikka hanke sisälsi myös tärkeän ja laajan arviointiosion.

Hanke käynnistyi syksyllä 1998 ja päättyi kevääseen 2001. Lähtökohta oli käytännöllinen ja kahtalainen: samalla kun tavoitteena oli kehittää erityisesti lapsiperheiden sosiaalityön laatua, vuonna 1995 hankittua ”Sosiaalityön vaikuttavuus”-ohjelmaa haluttiin kehittää paremmin työtä palvelevaksi. Ohjelma kuului osana suurempaan ohjelmaperheeseen, joiden kehittäminen etenee yleensä ohjelman toimittajan ja joidenkin pilottina toimivien sosiaalitoimien kesken. Väheksymättä kuntien sosiaalitoimen työntekijöiden ja ohjelmistotoimittajien yhdessä tekemää sosiaalitoimen ohjelmistojen kehittämistyötä, joka on alkanut jo 1960-luvulla, voinee todeta, että hanke on tietävästi ensimmäinen samanaikaisesti sosiaalityön laatua ja tietotekniikkaa kehittävä hanke maassamme. Vaikka sosiaali- ja terveysministeriö on 1990-luvun puolivälistä lähtien tukenut taloudellisesti sosiaali- ja terveysalan tietoteknologiahankkeita, hankkeissa on vain harvoin ollut mukana sosiaalitoimen ohjelmistoja tai edes sen osia kehittäviä elementtejä.

Hankkeeseen osallistui kaikkiaan yli 30 sosiaalityöntekijää, ja heidän hankkeeseen osallistuneita lapsiperheasiakkaitaan oli yhteensä 150. Sosiaalityöntekijät oli jaettu koe- ja kontrolliryhmiin. Tutkimusaineistona olivat sosiaalityöntekijöiden teemahaastattelut ja laatu-kyselyt sekä asiakkaiden parissa tehdyt laatu-kyselyt. Lisäksi kehitettiin ohjelma, jonka käytön koeryhmän työntekijät opettelivat ohjatusti. Tutkija-sosiaali-

työntekijä järjesti myös työnohjauksellisia kokoontumisia työntekijöille ja huolehti projektipäällikkönä sidosryhmille ja julkisuudelle tiedottamisesta. Kysymyksessä oli laaja ja kunnianhimoinen hanke, jollaisen läpivieminen edellyttää melkoista ponnistusta sekä tutkijalta, hankkeeseen osallistuvilta sosiaalityön ammattilaisilta että myös asiakailta, joiden äänen esiin saaminen ei aina ole yksinkertaista. Resurssien irrottaminen suoranaisestä asiakastyöstä erilliseen kehittämishankkeeseen vaatii myös sosiaalitoimen hallinnolta ymmärrystä perustyötä tukevien rakenteiden tärkeydestä, sillä välittömien hyötyjen osoittaminen on vaikeaa.

Hanke kohdistui siis erityisesti lapsiperheiden kanssa tehtävään sosiaalityöhön ja sen laatuun, jota mitattiin hankkeen alussa ja lopussa. Sosiaalityössä mitattiin sekä teknistä että toiminnallista laatua. Teknisen laadun käsitteeseen sisällytettiin sekä organisaation että työntekijöiden tason ominaisuuksia. Näitä olivat organisaation työnjako, palvelujen saavutettavuus, palveluista tiedottaminen, työtilojen taso, työvälineiden taso sekä työntekijöiden ammattitaito. Toiminnallisen laadun käsitteeseen sisällytettiin työntekijätasoisia mittareita: vuorovaikutustaidot, asiakkaan kohtelu, ammattietiikka ja ihmiskuva.

Kaiken kaikkiin sosiaalityö sai hyvän laatuarvosanan sekä hankkeen alkaessa että sen päättyessä. Sekä asiakkaiden että työntekijöiden mielestä työ oli sekä hankkeen alkaessa että sen päättyessä noin kahdeksikon arvoista. Tutkija vetää tästä sen johtopäätöksen, että työvälineen kehittämisestä onnistuttiin suoriutumaan kovassa työpaineessa työn laadun enemmän kärsimättä.

Hankkeen eräänä keskeisenä tuotoksena oli suunnitelman jäsenitys ja laatiminen ensin manuaalisesti ja sitten koneellisesti. Tästä osiosta tutkija kertoo, että ”jo projektin aikana havattiin edistystä asiakkaan ja työntekijän välisen yhteistyön suunnitelmallisuuden lisääntymisessä”. Tämä oli myös seikka, joka oli hankkeen alussa todettu yhdek-

si tärkeimmistä tavoitteista. Lisäksi erityisesti koeryhmässä olleet työntekijät arvioivat ammattitaitonsa parantuneen projektin aikana.

Myös suhtautuminen tietotekniikkaan työvälineenä muuttui hankkeen kuluessa myönteisemmäksi. Sosiaalityön koettiin saaneen uusia välineitä ja tätä kautta uutta arvostusta. Uusi ohjelma arvioitiin aikaisempaa helppokäyttöisemmäksi, mikä on luonnollista, kun sen sisältöihin on voitu itse vaikuttaa. Tietotekniikka nähtiin myös keinoksi tehdä sosiaalityötä näkyvämmäksi esimerkiksi tilastojen tuottamisen helpotuksessa. Vähäisenä ei voi pitää myöskään sosiaalityöntekijöiden havaintoa, että työhön liittyviä asioita ja työkäytäntöjä oli jouduttu pohtimaan työyhteisössä perusteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä että käytetyt käsitteet olivat yhtenäistyneet.

Hanke tuotti Kauppilan arvion mukaan innostusta sekä sosiaalityön että sen tarvitseman tietotekniikan kehittämiseen. Se on toiminut osana ”ammattillisen kehikon rakentamista”, kuten Kauppila asian ilmaisee. Se on kasvattanut työntekijöiden itsetuntoa, valmiutta asiakaslähtöisempään ajatteluun sekä luottamusta työn vaikuttavuuden ja laadun näkyville saamiseen. Eri tahot: sosiaalityö, hallinto, tutkimus, kehittäminen, opettaminen ja tekniikka, on saatettu yhteen ja kullakin on tässä keskustelussa ollut yhtäläinen äänioikeus.

Hankkeen raportointi on myös mielestäni onnistunut. Väliraportissa tutkija lainaa haastatteluja, välillä pitkiäkin pätkiä, mutta se ei hidasta menoa: hankkeen vauhti ja työntekijöiden tuumailut työstään ja hankkeesta välittyvät erinomaisesti. Kerronnallisuus puolustaa paikkaansa. Loppuraportti puolestaan kuvaa hankkeen organisointia, uuden ohjelmaosan sisältöä ja saatuja kokemuksia hankkeen päättymisen tunnelmissa. Tärkeintä on koota yhteen saavutetut tulokset ja kannustaa muitakin ryhtymään samaan. Myös tällaisen hankkeen ongelmia on kuvattu avoimesti. Raportteja voikin lukea myös

käsitkirjana, josta löytyy vinkkejä kehittämistyölle.

Totesin aiemmin, että tämätasoisia sosiaalitoimen tietotekniikkaa kehittäviä hankkeita on harvassa.

Sosiaalitoimen kuntakohtaisuus on hajottanut toimijakentän pirstaleiseksi, eikä alueellista yhteistoimintaa tietotekniikkahankkeissa ole syntynyt. Toivottavasti uudet sosiaalialan osaamiskeskukset paikkaavat myös tätä puutetta – ne toimivat tärkeänä yhteistyölinkkinä sosiaali- ja terveysministeriön rahoittamassa eKonsultaatiohankkeessa, ja ne voivat halutessaan käynnistää myös omia alan hankkeita. Kuopion ja Kauppilan onnistunut hanke odottaa siis seuraajia.

SIRPA KUUSISTO-NIEMI

Kehittämispäällikkö
Tietoteknologian osaamiskeskus
Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes
sirpak@stakes.fi

LÄHTEET

Tarja Kauppila: Laadukasta sosiaalityötä? Sosiaalityön lähtökohtatilanne lapsiperheasiakkaiden ja sosiaalityöntekijöiden arvioimana. FinSoc Sosiaalihuollon menetelmien arviointiprojekti. Työpapereita 5/99. Stakes 1999.

Tarja Kauppila: Sosiaalityön laadun parantaminen tietotekniikan avulla 1998–2000. Loppuraportti. FinSoc Stakesin sosiaalipalvelujen evaluatioryhmä. FinSoc arviointiraportteja 1/2001. Stakes 2001.

Neljä näkökulmaa projektiarviointiin

Pirkko Vartiainen (toim.). Näkökulmia projektiarviointiin. Tasapainoteltua taloudellisessa, hallinnollisessa ja sosiaalisessa kontekstissa. Tampere: Finnpublishers 2001, 99 sivua.

”Onko projektin toimintastrategia onnistunut?. Pitäisikö projektiorganisaation valita toimintavaihtoehto A, B vai C?”. ”Millaisin kustannuksin projekti voidaan toteuttaa?”. ”Millaisia sosiaalisia toimintakäytäntöjä projektiin liittyy?”. ”Miten projektin arviointi tuottaisi mahdollisimman relevanttia tietoa?”. Esimerkiksi tällaisiin kysymyksiin pyritään vastaamaan Pirkko Vartiainen toimittamassa projektiarviointia käsittelevässä kirjassa. Neljässä artikkelissa valotetaan projektiarvioinnin periaatteita, projektien taloudellista arviointia, arvioinnin sitoumuksia ja jännitteitä sekä realistista arviointia.

Näkökulmat ovat paitsi metodisia ja käytännöllisiä, myös kulttuurisia ja sosiaalisia ulottuvuuksia sekä arvioinnin etiikkaa ja arvoja käsitteleviä.

Pirkko Vartiainen esittelee artikkelissaan projektiarvioinnin erilaisia periaatteita, metodien kehitystä, valitsemista ja ominaispiirteitä sekä tulosten hyödynämistä. Suomessa toteutetaan satoja tai tuhansia sosiaali-, työ- ja hyvinvointipolitiikkaan liittyviä projekteja. Siksi on tärkeää, että niistä tuotetaan tietoa päätöksenteon pohjaksi. Arvioinnin asema on myöskin korostunut viime vuosina erilaisten ohjelmien toteuttamisessa. Näin arvioinnin voi olettaa muovaavan hyvinvointipoliittista keskustelua sen lisäksi, että se tuottaa tietoa yksittäisistä hankkeista.

Vartiainen toteaa osuvasti, että arviointien lisääntyminen ja muuttumi-

nen osittain pakollisiksi voi aiheuttaa myös negatiivisia vaikutuksia. Kun arviointitieto vaikuttaa ohjelmien ja projektien muotoilemiseen, ja kun tiedetään että hanketta tullaan arvioimaan, voi kiusaus muotoilla hanke ”helposti arvioitavaksi” olla suuri. Eli ohjelma suunnitellaan vastaamaan arvioinnin standardeja, jolloin tehdään helposti mitattavia asioita sen sijaan, että kysyttäisiin, mikä on hankkeen perustehtävä tai ketä varten se on suunniteltu. Vartiainen esittää yhdeksi ratkaisuksi mahdollisimman laajojen arvioinnin prosessien muodostamisen sekä tulosten määrän ja laadun huomioimisen.

Jarmo Vakkuri ja Pentti Meklin esittelevät projektiarviointia taloudellisesta näkökulmasta.

Erilaisia projektien arvioinnin työkaluja on runsaasti, mutta ongelmana on menetelmien systemaattinen jäsentäminen. Lähtökohtana heillä on projektien talous arvioinnin kohteena ja toimintatapana sekä projektien kannattavuuden (hyödyt – kustannukset) selvittäminen.

Arvottaminen on arvioinnin ydin eli sen selvittäminen, onko joku asia hyvin vai huonosti. Taloudellisessa arvioinnissa on arvon mittana useimmiten raha, mutta aina rahamittaista tietoa ei voida saada tai se on virheellistä ja puutteellista. Erilaisia korvaavia apuvälineitä esitellään lyhyesti: kustannus – hyötyanalyysi, kustannus – vaikuttavuusanalyysi, kustannus – utiliteettianalyysi ja pelkkä kustannusanalyysi.

Artikkelissa jäsennetään projektin päätösprosessia etukäteisarvioinnilla (ex ante) eli arvioinnin kohteen, tyyppin ja dimensioiden valinnoilla. Projektin kannattavuutta arvioidaan mittareiden eli laskentasääntöjen ja tunnuslukujen

avulla. Varsinainen arviointiprosessi (ex post) on projektin taloudellista onnistumista verifioivaa ja voi käynnistyä arviointikriteerien muodostamisella vasta hankkeen päätyttyä. Jos projektin arviointiasetelmassa ei ole ennalta päätetty arvioinnin kriteereistä, jää ex post -arvioinnille runsaasti tilaa ja arviointiasetelmat monimuotoistuvat. Projektinympäristössä kriteerit ovat riippuvaisia siitä, mitä hankkeen aikaisemmissa vaiheissa niistä on päätetty.

Pelkistetty jaottelu projektien liiketaloudellisiin tai toisaalta yhteiskuntataloudellisiin ulottuvuuksiin selvittää, millaisin mittarein hankkeita on järkevää mitata ja toisaalta auttaa ymmärtämään esimerkiksi sosiaalityöpanoteisten hankkeiden legitimitteettiä. Liiketaloudellisin kriteerein mitattuna hankkeiden tulisi tuottaa taloudellista voittoa, tai vaikutusten tulisi tuottaa rahassa osoitettuja säästöjä. Yhteiskuntataloudelliset projektit kattavat ja kantavat ulkoisvaikutuksia (kehittämistyö tai osallisille hyödylliset prosessit), joiden tuottaminen ei olisi mahdollista, mikäli kannattavuuskriteerinä pidetään markkinainvestoinnilla vaadittavaa tuottoa. Nämä ulkoisvaikutukset kuitenkin mahdollistavat julkishyödykeominaisuuksia sisältävät, usein varsin pitkäkestoiset kehittämishankkeet. Riskinä voi toisaalta olla hankkeiden tehottomuus.

Meklinin ja Vakkurin esittelemä resurssiallokaatio ja vaihtoehtokustannusajattelu eli uhrausten tekeminen tiettyihin kohteisiin toisten sijasta on kiintoisa. Taloudellisen arvioinnin monimutkaisuus, epävarmuustekijät, korkokannan määrittelyn vaikeus, pitoajan määrittelyn pulmat ja ulkoisten ja nettovaikutusten osoittamisen vaikeus vaikuttavat siihen, millaisia hankkeita

yhteiskunnassa käynnistetään ja millaisin perustein. Toisaalta on hyvin tärkeää kysyä, mitä jätetään käynnistämättä.

Ameli Pohjola jäljittää puolestaan projektiarvioinnin sitoumusten jännitteitä. Koska arviointitutkimus liikkuu erilaisten tutkimustraditioiden ja hallinnollisten intressien rajapinnoilla, tarkoittaa se operoimista joskus ristiriitaisillakin kentillä. Kirjoitus erittelee arviointitutkimuksen ja -tutkijan positiota palveluja kehittämissä projekteissa sekä asiakaslähtöisen evaluaatiotutkimuksen luonnetta.

Pohjola näkee arviointitutkimuksen viimeisimpänä lenkinä siinä ketjussa, jossa yhteiskunnallisia ilmiöitä pyritään ottamaan haltuun. Näitä aikaisempiahan ovat esimerkiksi suunnittelupoliitikka, indikaattorien rakentamisen vaihe, erilaiset kehittämisen traditiot ja laatu-kriteerien virittely. Arviointitutkimus on myös poliittista; arvioitavat projektit ja toimenpideohjelmat ovat jo sinänsä poliittisten päätösten luomuksia (esim. EU:n rahoittamat toimenpideohjelmat). Myös arvioinnille asetetut odotukset – kuten tulosten välitön hyödynnettävyys tai instrumentaalisen käyttötiedon tuottaminen – painottavat raporttien helppoa poliittis-hallinnollista käyttöä.

Paitsi jännitteinen, arviointitutkimuksen ja arvioinnin kenttä voi olla postmodernissa hengessä Pohjolan sanoin ”erilaisen ohjannan hienovireinen kenttä”, jossa arviointitutkimus osallistuu sosiaalista järjestystä konstruoiviin keskusteluihin.

Kun arviointitoiminnassa on aiemmin painottunut vahvasti ”hallinnollinen henki”, on siitä nyt tullut toisenlaista retoriikkaa, jossa on hyvin vaikea hahmottaa, kenen lauluja evaluaattori lopulta laulaa. Pohjola esittelee arviointitutkijan rooleja seuraavasti: arvioitsija, innovaattori, neuvottelija, epävirallinen työnohjaaja, sisäinen konsultti, vertais-toimija, tiedontuottaja, tiedottaja, suunnan näyttäjä, ymmärtäjä ja ”oikean totuuden haltija”. Tieteen tekijän roolinhan on perinteisesti toivottu olevan ulkopuolelta tarkkailevan, objektiivisen tiedon tuottajan roolin. Monet intressit

voivat edelleen korostua kun arviointitoiminta lisääntyy ja samalla markkinoiduu.

Arviointi on aina suhteessa johonkin toimintaan. Pohjola mainitsee erilaisina ristiriitaisina intohimoina rahoittajan odotukset saada legitimaatiota toiminnalleen. Toisaalta käytännön tasolla eri painotuksia antavat toimeenpanevan organisaation hallinto, projektityöntekijät, asiakkaat ja tutkija. Kenen evaluaatiosta onkaan kyse?

Tärkeäksi eettiseksi kysymykseksi nousee se, kun tutkijat palvelevat työnantajaansa (politiikkauskollinen seuranta), jäävät palvelujen todelliset tilaajat eli palvelujen käyttäjät sivullisen rooliin. Eräänä ratkaisuna on sen toteaminen, että eri tyyppinen arviointi palvelee eri

ryhmiä arviointiprosessin eri vaiheissa. Olisi siis osattava kohdentaa mahdollisimman relevanttia arviointia kuhunkin tarkoitukseen. Lopussa Pohjola hahmottelee empowerment-tyyppisen arvioinnin mahdollisuuksia osallisten paremman huomioimisen näkökulmasta.

Viimeisimpänä, mutta ei vähäisimpänä Umar iRahila ja Mansoor A.F. Kazi esittelevät realistista arviointitutkimusta toimintamallin kehittämisen välineenä. Realistisen arviointitutkimuksen käyttämistä yksittäisen projektin arviointivälineenä on esitelty case-esimerkillä. Kirjoitus avaa hyvin tärkeän näkökulman arviointitutkimukseen. Realistisessa arvioinnissa pyritään mahdollisimman monipuolisten aineistojen käyttämiseen huomioimalla sosiaalisen todellisuuden kerroksellisuus. Arvioinnissa huomioidaan myös yhteiskunnalliset mekanismit, jotka voivat vaikuttaa esimerkiksi sosiaalisten ongelmien syntyyn. Keskeistä on kehittää sellainen toimintamalli, joka toimii tai pikemmin selvittää, ”mikä toimii”. Realistisessa arvioinnissa selvitetään myös sellaisia toimintakontekstissa vaikuttavia tekijöitä, joihin projektilla ei voida vaikuttaa. Lopuksi selvitetään juuri kyseisen toimintamallin yhteydet toiminnan tuloksellisuuteen. Tiivistetysti: kyse on olosuhde – mekanismi – tulos -yhdistelmien selvittämisestä. Eli se huoli, jonka Vartiainen artikkelissaan esittää liittyen instrumentaalisiin ja helposti mitattaviin tutkimusasetelmiin, saa yhden ratkaisun realistisen arviointiskeeman kautta.

Vaikka voi kuulostaa fraasilta, kirja on tervetullut lisä suomenkieliseen projektitoimintaa ja eritoten arviointia käsittelevään kirjallisuuteen. Kirjoitukset ovat selkeitä ja käsittelevät projektiarviointia eri näkökulmista ilman mainittavia päällekkäisyyksiä. Kirja soveltuu projektityötä tekevien sekä tutkijoiden käyttöön.

PEKKA KARJALAINEN

Monia teitä kuntoutuksen arviointiin

– avaus kuntoutuksen arviointitutkimuksen teoreettiselle ja metodologiselle keskustelulle

Aila Järvikoski, Kristiina Härkäpää ja Susanna Nouko-Juvonen (toim.) (2001): Monia teitä kuntoutuksen arviointiin. Kuntoutussäätiö.

Vasta ilmestynyt kirja kuntoutuksen tutkimuksesta ja arvioinnista antaa tilaa erilaisille lähestymistavoille ja menetelmällisille ratkaisuille. Kirja koostuu johdannon lisäksi kahdeksasta artikkelista, joissa esitellään ja analysoidaan erilaisia kuntoutuksen arvioinnin lähestymistapoja. Yhteisenä piirteenä tulee esille uusien, eri lähestymistapojen yhdistävien vaihtoehtojen etsiminen.

Johdannossa Aila Järvikoski ja Kristiina Härkäpää tarkastelevat arviointitutkimuksen paradigmakestystä ja kuntoutuksen arvioinnin monimuotoisuutta. Kuntoutuksen tutkimus ja arviointi sijoittuu eri tieteenalojen leikkauskohtaan. Kuntoutuksen arvioinnin ongelmat eivät ole yhden tieteen tai tieteenalan ratkaistavissa, vaan toimenpiteiden vaikuttavuuden ja toimintaohjelmien arviointi edellyttää tieteen ja organisaatioiden rajat ylittäviä toimintatapoja.

Kirjan lopussa kirjoittajat kuvaavat kuntoutuksen vaikuttavuutta tilkkutäkinä, joka koostuu paloista, joista osa syntyy kokeellisten tutkimusten, osa naturalistis-kvalitatiivisten tutkimusten ja osa muun arviointitoiminnan avulla. Kullakin metodologisella ratkaisulla on oma paikkansa. Identifioimalla kunkin lähestymistavan vahvuudet ja heikkoudet on mahdollista käyttää niitä toisiinsa täydentämään. Kirjoittajat painottavat, että kuntoutuksen kehittämisessä ja uudistamisessa vaikuttavuustutkimusta voidaan käyttää apuna vasta, jos se antaa tietoa myös prosesseista ja toimintaympäristöistä.

Asko Suikkanen ja Jari Lindh valottavat kuntoutuksen kokonaisvaltaista arviointia tarkastelemalla sekä makro- että mikrotasojen vuorovaikutusta sekä arviointiin liittyvää kompleksisuutta ja moniulotteisuutta. Sosiaalinen todellisuus nähdään kerroksellisenä ja historiallisena: sekä yhteiskunnallinen todellisuus että arvioitavat projektit ja ohjelmat ovat systeemejä, jotka muodostuvat yksilöiden ja instituutioiden sekä toimijoiden ja rakenteiden vuorovaikutuksessa.

Kuntoutuksen arvioinnin haasteena on tuottaa tietoa ja tulkintaa vaikuttavuudesta, ymmärrystä kuntoutuksen erityisyydestä ja moniulotteisuudesta sekä tuoda esiin uusia toimintamahdollisuuksia. Kvantitatiivisen ja yhteiskuntatieteellisen arviointitutkimuksen lisäksi tarvitaan refleksiivistä arviointitutkimusta, jossa keskitytään perinteisten vaikuttavuuden ulottuvuuksien lisäksi myös kommunikatiivisiin ja prosessuaalisiin ulottuvuuksiin. Reflektiivisen arviointitutkimuksen avulla etsitään ideologisia, yhteisöllisiä ja yksilöllisiä mahdollisuuksia ja rajoituksia kuntoutuksen toteuttamiselle. Reflektiivinen arviointi vaatii myös metodologisesti ja tutkimusasetelmallisesti erilaisia painotuksia kuin perinteinen arviointitutkimus.

Tapani Kallanranta tarkastelee neurologisen kuntoutuksen vaikuttavuuden arviointia. Lääketieteellisessä vaikuttavuustutkimuksessa tarvitaan satunnaistettujen koeasetelmien ja kontrolloitujen kvasikokeellisten asetelmien lisäksi case-tutkimusta sekä laadullisten menetelmien käyttöä kokeuksellisten ja yksilöllisten mahdollisuuksien arvioimiseksi.

Kaksi seuraavaa artikkelia käsittelevät

realistisen arviointitutkimuksen tehtäviä ja mahdollisuuksia. Ilmari Rostila selvittää realistisen arviointitutkimuksen perusteita sekä arviointiotteen soveltamista kolmessa kehittämissuunnitelmassa. Marketta Rajavaara pohtii realistisen arviointiotteen mahdollisuuksia.

Realistinen arviointitutkimus nojaa tieteelliseen realismiin, jonka mukaan on olemassa ihmisten käsityksistä ja havainnoista suhteellisen riippumaton sosiaalinen, psyykinen, biologinen ja fyysikaalinen todellisuus moniulotteisine syysuhteineen. Realistinen arviointitutkimus korostaa selittämistä tutkimuksen tärkeimpänä tehtävänä. Tutkimuksen tarkoituksena on osoittaa ne interventioon sisältyvät generoivat mekanismit, jotka ovat interventioiden vaikutusten takana, sekä tunnistaa ne olosuhteet ja ihmiset, joiden kohdalla mekanismit toimivat. Toimenpideohjelman tai projektin sisältöjen tarkoituksena on vaikuttaa ihmisten elämäntilanteessa oleviin mahdollistaviin ja ehkäiseviin mekanismeihin. Interventiossa yksilöille ja/tai ryhmille tarjotaan uusia resursseja sekä ajattelun ja toiminnan mahdollisuuksia.

Ilmari Rostila painottaa, että realistisen lähestymistavan viitekehys on avoin monitasoiselle todellisuudelle. Haasteena on moniammatillisuus ja monitieteisyys. Käytäntöön kytketty realistinen arviointitutkimus on luonteeltaan induktiivista, selityksiä etsivää ja oletuksia muodostavaa tutkimusta. Ulkoinen tutkimus on deduktiivisempaa, selitysten kilpailuttamista ja teoreettisuutta edustavaa realistista arviointitutkimusta. Ulkoisen ja sisäisen arvioinnin lisäksi voidaan painottaa eri tavoin toimijoiden arkiteoriaa ja tiedonkeruuta. Esimerkiksi Shield-projektin

arviointitutkimuksessa tutkimuksen ja käytännön teoria sekä tiedon keruun järjestelmä yhtyvät.

Marketta Rajavaara pohtii realistisen arvioinnin mahdollisuuksia ja rajoituksia analysoiden arviointiotetta koskevaa metodologista keskustelua sekä hyödyntäen omakohtaisia kokemuksiaan. Lähtökohtana hänellä on pitkäikäistyöttömien palvelutarveselvitys, jonka seurannassa ja arvioinnissa hän joutui pohtimaan arviointitutkimuksen sisäisiä jännitteitä. Hän mietti esimerkiksi sitä, voisiko seurantatutkimuksessa hyödyntää laadulliselle tutkimukselle ominaista keskustelevaa ja osallistujien oppimista virittävää arviointiotetta, vaikka tutkimuksen toteutus edellytti tilastollisen tiedon käyttöä. Palvelutarveselvityksen vaatimattomat vaikuttavuustulokset vaativat palaamaan selvityksen taustaoletusten, toimintaympäristöjen ja toimintamekanismien selvittelyyn.

Realistisen arviointiotteen ansio on siinä, että se avaa toimenpideohjelmien ja kehittämisprojektien toimintaympäristöt ja –mekanismit sekä niitä koskevat taustaoletukset legitiimeiksi arviointikohteiksi. Käytännössä voi olla vaikea jäsentää toimintaympäristöjä, jotka ovat moniulotteisia ja –tasoisia. Esimerkiksi palvelutarveselvityksen toimintaympäristö oli kansainvälinen, valtakunnallinen, paikallinen ja organisaa-tiotasoinen.

Realistista arviointitutkimusta teke-vän tulee ymmärtää arvioitavan ohjel-man toimintaympäristön ja –mekanis-mien lisäksi myös tutkimuksen hyödyn-tämisen toimintaympäristöä ja proses-sien erityispiirteitä. Arviointitutkijan tulee tarkastella oman toimintansa vai-kutusyhteyksiä samalla logiikalla kuin arvioimiensa hankkeiden.

Rajavaaran mukaan on hyödyllisem-pää nähdä realistisen arvioinnin opit menetelmällisiä mahdollisuuksia ja rat-kaisuja tarjoavana näkökulmana kuin valmiiksi paketoituna arviointiotteena.

Realistisen arviointiotteen sovelta-minen onnistuu parhaiten sellaisissa ympäristöissä, joissa tutkimusavustei-

sella kehittämistyöllä on vakiintunut asema ja joissa on totuttu lähestymista-pojen moninaisuuteen. Realistinen arviointi saattaa antaa toimenpideoh-jelmien ja kehittämisprojektien arvioin-tiin uusia mahdollisuuksia, jos sen anti muiden arviointiotteiden hyvien puo-lien yhdistelyssä ja käytännön oppien kiteyttämisessä kyetään käyttämään hyväksi.

Pekka Rissanen tarkastelee artikke-lissaan kuntoutuksen taloustieteellisen tutkimuksen pulmia ja mahdollisuuksia. Tehokkuus- ja tuottavuustutkimuksen menetelmät soveltuvat myös kuntou-tuksen tutkimukseen. Kuntoutusta kos-kevaa taloudellista arviointitutkimusta on tehty varsin vähän. Kuntoutuksen erityinen ongelma on, että eri tahojen kuntoutukselle asettamat tavoitteet voivat poiketa toisistaan ja olla jopa toi-silleen vastakkaisia. Kuntoutuksen talouden tutkimus vaatii kuntoutusjär-jestelmien ja –politiikan tutkimusta. Kuntoutuksen taloudellinen tutkimus tulisi kohdistaa sellaiseen toimintaan, jossa tutkimuksesta saataisiin suurin hyöty suhteessa kustannuksiin. Tämä edellyttää tutkimuksen linjausta ja koordinointia.

Simo Mannila selvittää kuntoutuk-sen arviointia politiikan tasolla. Julkis-hallinnossa korostetaan tällä hetkellä seurannan ja seurantajärjestelmien kehittämistä. Samoin Euroopan Sosi-aalirahasto sekä koko Euroopan Komis-sio ja EU:n eri elinten toiminta on kohottanut seurannan ja seurantajär-jestelmien kehittämisen tärkeään ase-maan. Seurannan käyttäminen politiikan arviointiin on kuitenkin monella tavalla ongelmallista. Esimerkkinä Man-nila esittelee vajaakuntoisten työllisyys- ja työvoimapolitiikan makrotason arviointia, joka perustuu sektorikohtais-ten seurantajärjestelmien tietoihin ja näiden erilaiseen toimintalogiikkaan.

Susanna Nouko-Juvonen tarkaste-lee palvelujen tarpeen arviointia käyttä-en esimerkkinä kehitysvammapalvelu-jen tarpeen arviointia. Palvelujen tar-peen arviointi voi perustua asiantunti-joiden, palvelujen tuottajien tai palve-

lun käyttäjien näkökulmiin tai se voi tapahtua tilastollisten tutkimusten tai rekisteritietojen perusteella. Kuntien toimintaan kohdistuvassa arviointituk-imuksessa palvelujen tarpeen arvioin-nissa tulisi yhdistyä kaikki mainitut näkökulmat.

Viimeisessä artikkelissa Aila Järvi-koski ja Kristiina Härkäpää selvittävät kokeellis-kvantitatiivisen ja naturalistis-kvalitatiivisen paradigman vahvuuksia ja ongelmia kuntoutuksen vaikuttavuuden arvioinnissa. Paradigmojen kamp-pailun sijasta olisi tarpeen etsiä eri lähestymistapoja yhdistäviä ratkaisuja tai pyrittävä hyödyntämään kunkin lähestymistavan vahvuudet.

Kirjoittajat toteavat, että kuntou-tusalan tutkimuksen kehittymisen kan-nalta olisi tärkeää käydä keskustelua eri lähestymistapojen vahvuuksista ja mahdollisuuksista. Kirja avaa kuntou-tuksen arviointitutkimukselle uudenlai-sia mahdollisuuksia.

Toivon, että kirja tavoittaa kuntou-tuksen tutkimuksesta ja arvioinnista kiinnostuneet sekä eri tieteenalojen ja ammattiryhmien edustajat. Kuntoutuk-sen vaikuttavuuden arviointitutkimus on yhteinen haaste. Tilkkutäkin kokoa-miseen tarvitaan vaihtoehtoisten lähes-tymistapojen ja yhdistävien menetel-mällisten ratkaisujen lisäksi osaavia tut-kimuksen ja arvioinnin tekijöitä.

MARJA KATTER
Yhteisökodin johtaja
Valkeakoski

Sosiaalisen luototus – vaikuttavuus- ja kokonaisarvioinnin loppuraportti julkaistu

Tutkimuspäällikkö Juhani Iivari siirtyi työskentelemään FinSoc –ryhmään vuoden 2002 alusta. Hänen johtamassaan sosiaalisen luototuksen hankkeessa on selvitetty kahdeksan kunnan ja Takuu-Säätiön vähävaraisille kansalaisille myöntämien sosiaalisten luottojen prosessointiin ja vaikuttavuuteen liittyviä kysymyksiä. Kokeilujen merkitystä ja vaikuttavuutta mitataan valtakunnallisella, kunnallisella ja yksityisen kansalaisen selviytymisen tasolla. Sosiaalinen luotto tukee sellaisten pienituloisten selviytymistä, joilla ei ole mahdollisuutta saada normaalia pankkiluottoa tulojen pienuuden, puuttuvan vakuuden tai

maksuhäiriömerkinnän vuoksi. Kuntakokeilussa olivat mukana Helsinki, Hämeenlinna, Kemi, Lahti, Lappeenranta, Tuusula, Eura ja Utajärvi. Kunnat myönsivät luottoa omista varoistaan. Takuu-Säätiön toiminta-alue oli koko maa.

Sosiaalisen luototuksen kokeilu tuotti selvästi enemmän positiivisia kuin negatiivisia tuloksia ja kokeilua voidaan arvioida menestykseksi. Sosiaalisen luoton ulkopuolelle jäi kuitenkin noin puolet luoton hakijoista. Kokeilun nyt arvioituja tuloksia hyödynnetään siten, että sosiaalisen luototuksen laajentaminen kaikkiin kuntiin on valmistelun alaisena.

TUIJA LINDQVIST

JULKAISUT:

Iivari Juhani – Piirainen Keijo – Siltaniemi Aki (1999) Sosiaalisen luototuksen käynnistyminen Suomessa. Lähtökohdat, mallit ja kokeemukset. Stakes. Aiheita 42/1999.

Iivari Juhani, Piirainen Keijo ja Siltaniemi Aki (2000) Sosiaalinen luototus – toteutus ja ratkaisut. Sosiaalisen luototuksen evaluaatiotutkimuksen raportti I. Stakes. Raportteja 258.

Iivari Juhani, Piirainen Keijo, Siltaniemi Aki (2002) Sosiaalisen luototus – vaikuttavuus- ja kokonaisarviointi. Sosiaalisen luototuksen evaluaatiotutkimuksen raportti II. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2002:1.

Keskustelualoite julkisten palvelujen arviointia vauhdittamaan

Arvioinnin korostumista meillä kuvaa Suomen Kuntaliiton, sisäasiainministeriön ja valtiovarainministeriön keskustelualoite Kohti julkisten palvelujen yhteistä arviointia (2001).

Arviointi paikannetaan keskeiseksi osatekijäksi kansallisen kilpailukyvyn edistämiseksi ja ylläpitämiseksi sekä tiedon tuottajaksi siitä miten palvelujen tuottamisessa on onnistuttu suhteessa käytettävissä olleisiin resursseihin sekä määritelyihin tavoitteisiin.

Keskustelualoite tekee yleislinjauksia ja suosituksia julkisten palvelujen arvioinnin päämääristä, tavoitteista, näkökulmista sekä arviointityön yleisistä periaatteista. Näkökulmana on kokonaisuuden hahmottamisen tärkeys sekä arvioinnin paikantaminen toiminnan

kehittämisen välineeksi, osaksi oppimista ja ohjausta.

Arvioinnin arvopohja rakentuu asiakaslähtöisyyden, jatkuvan kehittämisen ja oppimisen sekä arvioinnin avoimuuden, läpinäkyvyyden ja vuorovaikutteisuuden sekä yhteistyön ja luottamuksen varaan, minkä lisäksi korostetaan arvioijan asiantuntemusta, osaamista ja ammattitaitoa.

Arviointi määritellään systemaattiseksi yritykseksi määrittää tarkasteltavan kohteen arvo, arvokkuus ja/tai merkitys päätöksentekoa varten. Arviointi nähdään osana jokaisen julkisia palveluja tuottavan organisaation normaalia toimintaa ja toiminnan kehittämistä. Keskustelualoite korostaa ulkoisen ja sisäisen arvioinnin eroa. Sisäisen

arvioinnin tulisi kuulua normaali-toimintaan. Sitä voidaan tukea ulkoisella arvioinnilla, jossa korostuu tutkimuksen ote. Näin ulkoinen arviointi nähdään sisäisen täydentäjänä.

Arvioinnin kohteena korostetaan johtamisen ja henkilöstön, palvelurakenteiden ja palveluprosessien arviointia, palvelujen laadun ja asiakastytyvyyden sekä palvelujen taloudellisuuden ja tehokkuuden sekä vaikuttavuuden arviointia.

Julkisten palvelujen arvioinnin yhteinen tavoitella 2010 korostaa oleellisten arviointikohteiden löytämistä, arvioinnin kokonaisvaltaisuutta ja moninäkökulmaisuuksia, yhdessä oppimista sekä arviointiosaamisen kehittämistä.

FinSoc kontaktitiedot

STAKESIN SOSIAALIPALVELUJEN
EVALUAATIORYHMÄ, FINSOC
www.stakes.fi/palvelut/finsoc

FinSoc -ryhmän päällikkö
Kehittämispäällikkö
Riitta Haverinen
Puh. (09) 3967 2087
Email: riitta.haverinen@stakes.fi

Tutkija
Sirpa Andersson
Puh. (09) 3967 2216
Email: sirpa.andersson@stakes.fi

Tutkimuspäällikkö
Juhani Iivari
Puh. (09) 3967 2208
Email: juhani.iivari@stakes.fi

Tutkija
Pekka Karjalainen
Puh. (09) 3967 2055
Email: pekka.karjalainen@stakes.fi

Lakimies
Erkki Kemppainen
Puh. (09) 3967 2328
Email: erkki.kemppainen@stakes.fi

Tutkija
Tuija Lindqvist
Puh. (09) 3967 2292
Email: tuija.lindqvist@stakes.fi

Kehittämispäällikkö
Maisa Maaniittu
Puh. (09) 3967 2214
Email: maisa.maaniittu@stakes.fi

Tutkija
Soili Sirola
Puh. (09) 3967 2261
Email: soili.sirola@stakes.fi

FinSocin JULKAISUJEN TILAUKSET:
Toimistos sihteeri
Hilkka Nyström
Puh. (09) 3967 2313
Email: hilkka.nystrom@stakes.fi

FinSocNews 1/02 • uutiskirje
sosiaalihuollon arvioinnista.
Julkaisija: FinSoc-sosiaali-
palvelujen evaluaatioryhmä,
Stakes.

Päätoimittaja: Riitta Haveri-
nen, riitta.haverinen@stakes.fi
Toimittaja: Maisa Maaniittu,
mais.maaniittu@stakes.fi
Osoite: PL 220, 00531 Helsinki.

ISSN 1458-1744

tiedosta hyvinvointia

Tilaukortti

Tilaan

- FinSoc News -uutiskirjeen
 seuraavat FinSoc -julkaisut (nimi):

Nimi: _____

Toimipaikka: _____

Osoite: _____

Posti-
merkki

Toimistos sihteeri
Hilkka Nyström
Stakes
PL 220
00531 Helsinki